

Таццяна Цвірко І ДУША ЗАБУДЗЕ НАДЗЕЮ...

Вершы

Цвірко Таццяна Канстанцінаўна нарадзілася 25 жніўня 1967 года ў вёсцы Рассветная Клецкага раёна. Скончыла Нясвіжскае педагагічнае вучылішча (1987) і філфак БДУ (1994). Працавала ў Клецкім дзіцячым доме №1, загадчыкам дзіцячага сада «Дзюймовачка» ў Клецкім раёне, выкладала беларускую мову і літаратуру ва УА «Даматканавіцкая СШ», была дырэктарам прыватнага прадпрыемства «Рунька-торг».

Аўтар зборніка вершаў і песень «Ясачка долі маёй» (2013), прэзінтэчнага зборніка «Слодыч мяты — горыч палыну» (2017), паэтычнай кнігі «Зноў з табой я, месцейка святое» (2018), кнігі вершаў на дзвюх дзяржаўных мовах «І толькі май іх не забудзе» (да 75-годдзя Вялікай Перамогі) (2020). Лаўрэат Мінскай абласной літаратурнай прэміі ў намінацыі «Паэзія» (2023).

Жыццёвая плынь...

Загадкавая, мітуслівая, непрадказальная...

На высокай хуткасці, са змяінай гнуткасцю.

Але яна дае нам выбар!

І кожны з нас пераадолюе гэты вірлівы паток на свой лад:

хтосьці — падае імклівымі кроплямі,

ствараючы невялікія хвалі вакол сябе,

пакідаючы невыразны след, які неўзабаве знікае.

Хтосьці — плаўна слізгае лёгкім лістком,

дазваляючы несці сябе наперад.

Нехта, як рыба ў вадзе, плыве грацыёзна, эфектна,
манеўрыруючы дзеля сваёй выгоды.

Нехта — лодкай калыхаецца на хвалях то ўверх, то ўніз,
захоўваючы раўнавагу і ўстойлівасць.

Ёсць і такія, хто, як няспешная крынічка,

цячэ павольна, ды ўпэўнена,

агінаючы перашкоды ў звільстым, але нязменным шляху.

Хтось — стварае неўтаймоўны вір, захапляючы за сабой усё вакол,
прымушаючы ісці за ім.
А хтосьці — замшэлымі камянямі ляжыць на дне,
чакаючы, калі вада накаціць.

ВЫРАТАВАЛЬНЫЯ СЛЁЗЫ

Калі нельга вылучыць душу, то трэба
хаця б паспрабаваць яе выратаваць.

Эдуард Штэйн

Хвошча, хвошча боль
з адкрытых душэўных ранаў.
Дзе знайсці нітку,
каб зацыраваць іх,
каб сэрца не сарвалася,
каб пачуцці не высахлі,
каб выжыць?..
Клічце слёзы!
Яны абмыюць раны,
акропяць крыўды,
выпалашчуць з успамінаў дрэнныя падзеі,
напоцяць спадзяваннем...
Слёзы не ў сілах паставіць дыягназ,
але могуць выратаваць!
Ад пакутаў,
ад дурных намераў,
ад безнадзейнасці...
Яны навучаць уключаць рэжым выжывання,
уменню жыць з болем.
І стане лягчэй,
бо душа здабудзе
НАДЗЕЮ.

Месцовага малака напіўшыся,
Спіць ціхутка нямая ноч.
А маці не спіцца.
Хваляванне шашалем точыць душу.
За дзіця...
Якое
ў дарозе,
у знямозе,
у трывозе...
Шэпчуць вусны прывычнае:
«Беражы, Божа!
Дапамагай, Божа!
Сцеражыце, анёлы...»

Вольга Таляронак ДВА АПАВЯДАННІ

Таляронак Вольга Фёдарайна нарадзілася 15 красавіка 1960 года ў Мінску. Скончыла філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Доўгі час працавала на беларускім тэлебачанні. Аўтар трынаццаці кніг для дзяцей і дарослых, сярод якіх «Белые туманы» (2010), «Уголёк со льдинкой» (2010), «Призрачное счастье» (2016) і інш.

ШЛЯХ ДА НОВАГА ПАЧАТКУ

Панядзелак заўсёды здаваўся Паўлу Мікалаевічу днём цяжкім і бясконцым. Ён быў быццам пачаткам новага забегу, дзе трэба было зноў і зноў даказваць сабе і іншым, што ты здольны трымаць усё пад кантролем. Ранішняе сонца, якое ледзь прабівалася праз шэрыя хмары, не абяцала нічога асаблівага. Павел, углядаючыся ў дарогу, ехаў на сваёй новай машыне на працу, а ў галаве круціліся думкі пра тое, як арганізаваць сённяшні дзень. Сход супрацоўнікаў, важныя дакументы, сустрэчы з партнёрамі... — усё гэта чакала яго з хвіліны на хвіліну. Як дырэктар буйной будаўнічай кампаніі, ён разумеў: кожная хвіліна каштоўная. Але чамусьці сённяшні ранак здаваўся яму асабліва цяжкім. У душы была нейкая незразумелая трывога, якая не давала спакою.

Калі Павел падыходзіў да дзвярэй свайго кабінета, яго думкі перапыніў рэзкі тэлефонны званок. Ён дастаў мабільны тэлефон з кішэні пінжака і зірнуў на экран. Нумар быў знаёмы.

— Алё, бабуля, прывітанне! — Павел усміхнуўся, спадзеючыся пачуць цёплы голас сваёй роднай.

Але замест бабулі ў трубцы пачуўся чужы голас:

— Добры дзень.

— Алё! Бабуля? Гэта ты? Нешта я не пазнаю твой голас. Хто гэта? — Павел насцярожыўся.

— Павел Мікалаевіч, гэта Надзея Філіпаўна, суседка вашай бабулі. Я вось з якой прычыны турбую вас...

Жанчына змоўкла на хвілінку, нібыта падбірала словы.

Павел адчуў у грудзях лёгкі холад.

— Але, гаварыце, я слухаю, — яго голас стаў больш строгім і напружаным.

— Нават не ведаю, як і сказаць... Святлана Анатолеўна сёння ноччу адышла ў іншы свет. Трэба, каб вы прыехалі ў вёску як мага хутчэй.

Гэтая навіна прагучала як гром сярод яснага неба. У Паўла затрэсліся рукі. Ён адчуў, як гарачыня раптоўна накрыла яго цела: на лбе выступілі кроплі поту. Рука з тэлефонам апусцілася на стол...

— Добра... Я прыеду... Абавязкова прыеду... Адразу ж... Дзякуй вам за званок... — прамовіў ён праз сілу.

Мужчына павольна апусціўся ў крэсла і на хвіліну застыў у задуменні. У галаве ўсплылі ўспаміны: бабуля Святлана Анатолеўна заўсёды была для яго сімвалам цяпла і падтрымкі. Яе дом у вёсцы быў месцам дзяцінства — там пахла свежымі пірагамі і травой пасля дажджу. Але апошнім часам ён усё радзей знаходзіў час для наведвання яе... «Недарэмна мне сёння ноччу не спалася... І сон быў нейкім трывожным... Цяпер ужо нават не памятаю, пра што», — падумаў і цяжка ўздыхнуў.

Ён тут жа паклікаў да сябе сакратара:

— Вікторыя Віктараўна, калі ласка, перанясіце ўсе сённяшнія сустрэчы на іншы дзень і адмяніце сход. У мяне ўзніклі тэрміновыя і неадкладныя клопаты.

Павел з графіна наліў сабе шклянку вады і выпіў яе залпам. Раптам у яго душы ўзнікла нейкае дзіўнае адчуванне пустэчы і віны за тое, што ён так доўга не наведваў сваю родную адзіную бабулю.

Праз дзве гадзіны Павел Мікалаевіч ужо ехаў у вёску на пахаванне. У багажніку машыны ляжалі прадукты, вянок — усё неабходнае для таго, каб дадаць апошнюю пашану. Дарога была няблізкай, ды і надвор'е было сумным, як і настрой Паўла. Толькі раз-пораз у вокны машыны нясмела заглядала сонейка, нібы спрабуючы аблегчыць гэты доўгі шлях.

Павел уважліва сачыў за дарогай, але думкі яго блукалі ў мінулым. Амаль усё сваё дзяцінства ён правёў у бабулі Святланы і дзеда Міхася. Менавіта яны сталі для яго другой сям'ёй, бо бацькі рана пайшлі з жыцця. Успаміны пра тыя дні былі яркімі: згадалася, як ён разам з дзедам хадзіў у ягады і грыбы або проста сядзеў на беразе рэчкі з вудай у руках. Яго, малага хлопчыка, гадавалі ў добрай, працавітай сям'і, дзе любоў і клопат былі галоўнымі каштоўнасцямі.

Дарога была знаёмай да болю: вузкія палоскі асфальту паміж палямі, старыя таполі ўздоўж дарогі... Ён успомніў бабулю і яе рукі — цёплыя і пяшчотныя, калі яна гладзіла яго па галаве. Як зранку падавала на стол вялікі стос свежаспечаных бліноў з малінавым варэннем. Згадалася, як яны разам збіралі яблыкі ў садзе ці сядзелі вечарамі на лаўцы пад зорным небам...

«Чаму мы забываем пра родных і заўсёды адкладваем самае важнае на пасля?» — падумаў і адчуў горыч у сэрцы.

Успомнілася, як пасля заканчэння сярэдняй школы паехаў у горад вучыцца далей. Час так хутка ляцеў, што ён усё радзей і радзей наведваўся ў вёску. Асабістых клопатаў становілася ўсё больш, а вольнага часу — усё менш. Нават калі жыў у інтэрнаце падчас вучобы ў архітэктурным інстытуце, а потым пераехаў у сваю аднапакаёвую кватэру, ён не забываў пра сваю родную бабулю. Але з часам іх размовы рабіліся, на жаль, усё радзейшымі. Бабуля Святлана

часцей за ўсё сама званіла ўнуку, цікавілася яго здароўем, поспехамі і запрашала да сябе. Павел неаднаразова прапаноўваў ёй пераехаць да яго ў горад, але тая настойліва адмаўлялася. Жанчына была прывыклая да вясковага жыцця: тут дыхалася лепей, могілкі былі побач, ды і суседзі — спагадлівыя, заўсёды гатовыя дапамагчы ёй у цяжкую хвіліну.

Калі Павел нарэшце прыехаў у вёску, выйшаў з машыны, то адчуў, якое тут чыстае і прахалоднае паветра. Дом бабулі стаяў такім жа ціха-спакойным, як заўсёды, але цяпер тут прысутнічала атмасфера смутку.

Набліжаючыся да хаты, ён убачыў незнаёмых людзей, якія ішлі ў бок іхняга двара.

Павел зайшоў на падворак. Недалёка ад ганка стаялі дзве жанчыны ў чорных хустках і сілавалосы мужчына.

«Мабыць, суседзі», — падумаў і адчуў, як у грудзях зашчымела. Прывітаўшыся, Павел адчыніў у хату свежапафарбаваныя дзверы, і сэрца яго сціснулася ад болю.

«Даўнавата я тут быў», — прамільгнула ў яго галаве. Ён акінуў вокам старыя выцвілыя шпалеры, якія нагадвалі яму пра мінулае. «Як мне цяпер непрыемна перад вяскоўцамі. Няблага было б прыехаць сюды раней. Хоць нейкі рамонт зрабіць, пераклеіць шпалеры, ды і падлогу пафарбаваць не памяшала б».

У хаце было нешматлюдна. Павел адчуваў сябе чужым у гэтым знаёмым месцы. Да яго падышла невысокая шчупленькая жанчына ў чорнай сукенцы і чорным карункавым шаліку, накінутым на галаву. Ціхенька прывіталася, і толькі тады Павел зразумеў, што гэта суседка Надзея Філіпаўна.

— Спачуваю, ваша бабуля была цудоўнай жанчынай, — сказала яна. — Я ўжо думала, што вы не прыедзеце. Праходзьце. Мы з сяброўкамі Святлану Анатолеўну ўжо прыбралі, — апусціла долу сумныя вочы.

Павел прайшоў у пакой, дзе панаваў ціхі смутак. Лёгкі шэпт прабег паміж прысутнымі: усе здагадаліся, што прыехаў унук. Каля сцяны стаяла некалькі вяноў — кожны з іх быў сведчаннем любові і пашаны да памерлай. Павел наблізіўся да труны, у якой ляжала яго родная бабуля, — яна нібыта спала сярод кветак. Каля ўзгалоўя стаяў яе партрэт, з якога яшчэ маладая Святлана Анатолеўна ўсім ветліва ўсміхалася.

У гэты момант увагу Паўла прыцягнула свечка: яна ціхенька затрашчала, і яе полымя ўсхвалявана затрапятала ў паветры.

— Прывітанне, бабуля! — прашаптаў ён, глытаючы ў горле камяк і змахваючы слёзы, якія раптам накаціліся на яго шэрыя вочы. — Прабач мне, што не прыехаў раней, — сказаў ён, схіляючыся і цалуючы нябожчыцу ў лоб. — Я нават не мог уявіць сабе такую нашу сустрэчу.

— Павел Мікалаевіч, сядайце побач, — прапанавала незнаёмая маладзіца.

Мужчына павольна апусціўся на лаўку ля сціплай барвовай труны. Яго сэрца сціскалася ад непрыемнага пачуцця, якое ахапіла яго, калі глядзеў у спакойнае, але халоднае аблічча бабулі. Цяпер гэтая іх сустрэча, якая павінна была быць радаснай, ператварылася ў глыбокі боль і смутак. Раптам Павел усвядоміў, як хутка бяжыць жыццё і як важна было б правесці больш часу з тымі, хто цябе любіць. Ён доўга ўглядаўся ў нерухомы твар бабулі, дакранаючыся да яе халоднай рукі. Потым бязвольна перавёў погляд на прысутных у пакоі, сярод якіх былі маладыя і сталыя. «Вунь колькі людзей прыйшло развітацца, — думаў ён. — Нешта я многіх не пазнаю, а некаторых нават зусім не ведаю. Мусіць, аднавяскоўцы ці якая далёкая радня... А тая жанчына каля парога — гэта, здаецца, наша сваячка Ганна Іванаўна з суседняй вёскі. А той высокі шыракаплечы мужчына ў элегантным касцюме... Хто такі? Мо з мясцо-

вага кіраўніцтва? Прайшло шмат часу, каго і ведаў — цяпер ужо нават цяжка пазнаць».

Неўзабаве да Паўла Мікалаевіча падыйшла Надзея Філіпаўна з пытаннямі аб пахаванні і памінальным стале. Павел выйшаў з хаты і накіраваўся да машыны. Дастаў з багажніка прадукты і вялікі прыгожы вянок — усё гэта было неабходным для таго, каб аддаць апошнюю пашану сваёй бабулі.

Святлану Анатолеўну праводзілі ў апошні шлях з вялікім гонарам усім сялом. На яе пахаванні было шмат добрых і цёплых слоў, якія выказвалі ўдзячнасць і павагу да яе жыцця. Гэтыя словы, напоўненыя шчырасцю, гучалі для Паўла Мікалаевіча як музыка, выклікаючы ў яго сэрцы адчуванне вялікай падзякі ўсім, хто прыйшоў развітацца з яго любай бабуляй.

Увечары цырымонія пахавання скончылася, а пасля памінальнага стала ў мясцовай школьнай сталовай ўсе паступова разышліся, пакідаючы за сабой атмасферу смутку і памяці.

Шчыра падзякаваўшы суседзям і сваякам за падтрымку, Павел Мікалаевіч накіраваўся ў апусцелую хату. Пасля памінальнай чаркі ён не адважыўся вяртацца на машыне ў горад, вырашыўшы застацца пераначаваць у роднай хаце. Малады мужчына не баяўся правесці гэтую ноч у адзіноце — наадварот, гэта было для яго важным момантам, каб пераасэнсаваць усё, што адбылося.

Павел няспешна прайшоўся па пакоях, дзе кожны куток нагадваў яму прародных яму людзей. Унутры ўсё заставалася такім жа: стары дыван на сцяне, вышываныя сурвэткі на стале... Толькі бабулі ўжо не было. Ён павольна падыйшоў да акна, адвесіў фіранку і паглядзеў у бок саду. Яго позірк затрымаўся на старой яблыні — той самай, пад якой яны калісьці сядзелі разам... У гэты момант Павел адчуў: жыццё хуткаплыннае, непрадказальнае і часам трэба спыніцца, каб успомніць пра тое галоўнае, што мы часта забываем у штодзённай мітусні, але пакуль яшчэ не мог усвядоміць, што яго далейшае жыццё набывае новае адценне.

У роспачы апусціўся на канапу і адразу аказаўся ў палоне ўспамінаў. З партрэта, які стаяў на стале, на яго, усміхаючыся, глядзела бабуля Святлана — яе добрыя вочы нібыта запрашалі яго да размовы.

«Ну што задумаўся? Казала табе: жаніцца трэба. Не слухаўся мяне, унучак. Цяпер у цябе нікога няма...» — Паўлу раптам здалася, быццам бабуля размаўляе з ім.

Адкінуўшыся на канапе, ён заплюшчыў вочы і дазволіў успамінам запоўніць свой розум, згадаць тыя цёплыя і светлыя моманты, якія былі часткамі яго жыцця. І хоць сённяшні дзень быў поўны смутку і страты, у сэрцы заставалася пяшчотная памяць пра мудрую і клапатлівую бабулю. Павел расплюшчыў вочы, затым перавёў погляд на партрэт дзеда Міхася ў драўлянай рамцы, якая вісела на сцяне, і адчуў яшчэ большы цяжар страты.

Ён няспешна ўстаў і падыйшоў бліжэй да старамоднай вялікай рамкі з фотакарткамі. Яго вочы спыніліся на здымках маладых бацькоў, сваякоў і яго самога — час нібыта замарозіў гэтыя моманты шчасця. Сярод фотакартак былі нават тыя, дзе ён — з аднакласнікамі, з сябрам Васілём, з якім пасля разам вучыўся ў інстытуце. Раптам яго ўвагу прыцягнула невялікая пажаўцелая фотакартка — сямейны здымак: тата, маці, дзед і бабуля.

«А абразы на покуці прыгожыя! Якога ж яны стагоддзя? Мо сямнаццатага? Дзед казаў, што яны засталіся ад яго бацькоў, — падумаў Павел. — Трэба

будзе забраць іх з сабой, у горад, а то яшчэ хто-небудзь паквапіцца на гэтую каштоўную спадчыну».

Разважаючы пра будучыню хаты, ён прыкінуў: «Будынак патрабуе добрага рамонту! Вокны замяніць на новыя, шпалеры пераклеіць, пафарбаваць падлогу... — агледзеўся і зразумеў: самастойна гэтым займацца ў яго няма часу, ды і вялікага жадання таксама. — Мусіць, прыйдзецца прадаць за капейкі, — падумаў ён. — Падкашу траву на падворку, трохі прыбяруся ў хаце, дам аб'яву, мо каму і спатрэбіцца гэтая хаціна».

Павел, не распранаючыся, зноў прылёг на канапу і, пад уплывам сённяшніх падзей, пачаў перабіраць у думках розныя выпадкі са свайго жыцця. Згадваючы дзяцінства, бацькоў і бабулю, ён адчуваў, як шэраг успамінаў расслабляе яго, ахутвае пяшчотай і цеплынёй. Партрэты, якія ён толькі што разглядаў, пачалі расплывацца перад вачыма, вочы павольна заплушчыліся — яго змарыў сон.

Колькі прайшло часу, пакуль ён спаў, невядома. Раптам Павел адчуў, што нехта тузае яго за плячо — будзіць. З намаганнем ледзь расплушчыў вочы: перад ім стаяў яго дзед Міхась. Мужчына імгненна прыўзняўся з канапы, апусціў ногі долу і пачаў старанна праціраць вочы.

— Дзядуля, ты што, не памёр?! — здзіўлена запытаў Павел.

— Як бачыш, жывы.

— А што ты тут робіш?

— Па сваю Святланку прыйшоў. Добра вы яе сёння праводзілі, належна, як мае быць. Малайчына, унучак, грошай не пашкадаваў. Я за ўсім назіраў уважліва. Злуюся трохі на цябе, што апошнім часам зусім не прыязджаў у вёску, ды і даўно на могілках быў. Нешта ты забыўся на сваіх родных. Ведаю, што Святлана надта чакала твайго прыезду, хацела пабачыцца, пагутарыць з табой. Усё марыла на тваім вяселлі пагуляць. На жаль, так і не дачакалася. Сорамна, што ты сёння нікога з прысутных не пазнаў, не падышоў пагаманіць. А цябе і сваякі, і суседзі пазналі, хоць даўно бачылі.

— Дзед, адкуль ты ўсё ведаеш? Ты ж памёр!

— Пакуль мяне памятаюць, я — жывы, — сказаў ён і павярнуўся тварам да партрэтаў, затрымаў позірк на абразях. — Пара мне, унучак, ісці, там нас са Святланай ужо чакаюць.

— Дзядуля, а можна я цябе правяду?

— Пайшлі.

Павел устаў з канапы і накіраваўся ўслед за дзедам.

Яны разам выйшлі з хаты. Ад яркай вялізнай поўні ў двары было надзвычайна светла. Па вузкай сцежцы дзед накіраваўся да калодзежа. Калі яны падышлі бліжэй, Павел зазірнуў у яго і ўбачыў, што ў калодзежы зусім няма вады, а ўніз вядзе вузкая лесвіца, быццам зробленая з месяцовага святла.

— Дзед, навошта мы сюды прыйшлі? — спытаў Павел.

— Будзем развітвацца. Мне туды, — паказаў рукой унутр калодзежа.

— Цікава: куды падзелася вада?.. І што гэта за лесвіца? А што там?

— Хочаш паглядзець? Калі не пабаішся, дык давай спусцімся ўніз разам, — нечакана прапанаваў дзед Міхась. — Я пайду наперад, а ты — услед за мной.

Ад такой нечаканай прапановы ў Паўла ажно падкасіліся ногі, а ў грудзях нешта ёкнула. Ён узняў здзіўленыя вочы на дзеда, а той толькі ўсміхаўся ды перабіраў пальцамі сівыя вусы.

— Ну што маўчыш? Боязна? Ты ж сам захацеў правесці мяне. Ужо, мабыць, перадумаў?

— Ды не збаяўся я, — ціха адказаў унук і зноў зазірнуў у пусты бяздонны калодзеж.

«Няўжо гэта шлях у іншы свет? — падумаў і раптам адчуў, як у скронях запальсавала кроў. — Дзядуля ж мяне не падманвае. Ён жа ж мне такі блізкі і родны, хоць і нябожчык. Сорамна адмаўляцца, а то яшчэ падумае, што я слабак».

З глыбіні калодзежа даносіўся таямнічы шэпт ветру — нібыта заклік да прыгод. Павел адчуў сябе быццам у нейкім сне, дзе рэальнасць змешвалася з фантазіяй. Яго сэрца забілася мацней ад думкі, што ён зараз можа спусціцца туды, у невядомасць.

У Паўла Мікалаевіча, дарослага чалавека, нечакана прачнулася дзіцячая дэспікацыя. У гэтыя хвіліны ён аказаўся на мяжы паміж цікаўнасцю і ўнутраным страхам. Яго толькі стрымлівала тое, што адтуль можна не вярнуцца, але таемная прага невядомага ўсё ж такі перамагла.

«Магчыма, — раптам падумаў ён, — гэта шлях да новага пачатку». І хоць страх сціскаў грудзі, унутры ўзнікла нейкае дзіўнае жаданне пайсці за дзедам у той загадкавы свет.

— Унучак, будзем развітвацца ці як?

— Дзед Міхась, спускайся ўніз, а я — услед, за табой.

І тут Павел, не прадбачачы, што можа чакаць яго наперадзе, зрабіў няўпэнены крок — крок у невядомасць, у пустату.

Калі дзед з унукам спусціліся па вінтавой святлівай лесвіцы, перад імі паўстаў шырокі светлы калідор, але адкуль пранікала святло, было незразумела. Злева і справа доўгага калідора размяшчаліся непамерна высокія дзверы аднолькавага колеру. Яны былі шчыльна зачыненыя, нібыта хавалі таямніцы, якія чакалі свайго часу, каб быць раскрытымі. Павел моўчкі ішоў услед за дзедам, яго ўвага была прыцягнута да шыйдаў з надпісамі на дзвярах, але што на іх было напісана, разабраць не ўдавалася.

Так яны прайшлі частку калідора. Раптам дзед Міхась спыніўся ля прычыненых дзвярэй і запытаў унука:

— Зазірнуць хочаш?

— Вядома, хачу.

Міхась дакрануўся рукой да дзвярэй і адчыніў масіўныя дзверы шырэй.

Перад вачыма паўстала неверагодная карціна: вялікая пляцоўка, абсаджаная дрэвамі. Наўкол нікога не было бачна, тут панавала цішыня і толькі халодны ветрык шаптаўся з медным лісцейкам дрэў.

— Ідзі паглядзі, табе будзе карысна зазірнуць у мінулую рэчаіснасць, — прапанаваў дзед Міхась.

Павел Мікалаевіч нясмела пераступіў парог і па звільстай брукаванай дарожцы падышоў да прыгожага будынка з высокімі белымі мармуровымі калонамі і такімі ж самымі белымі чыстымі прыступкамі. Скрозь шырокія шклянныя дзверы ён убачыў гранітны пастамент, на якім у труне з чырвонага дрэва, упрыгожанай залатымі элементамі савецкай сімволікі, ляжаў чалавек.

Павел прыгледзеўся і ахнуў: «Няўжо гэта Ён! Ці нехта іншы, знешне вельмі падобны да Яго?»

У Паўла зашумела ў галаве — адчуванне незразумелага страху і цікавасці змяшаліся ў адно.

Па рагах пастамента стаялі чатыры постаці — ганаровая варта ў савецкіх гімнасцёрках са шматлікімі бліскучымі ўзнагародамі. Паўлу Мікалаевічу зрабілася неяк ніякавата, ён адчуў, як у грудзях закіпела паніка. Толькі ён развярнуўся, каб ісці назад, як нябожчык раптам узяў правую руку і камусьці нябачнаму пагразіў пальцам. Ад убачанага Павел аж здрыгануўся і, не азіраючыся, паспешаў да дзеда, які яго чакаў у калідоры.

— Дзядуля, што гэта значыць? — усхвалявана запытаў ён, спрабуючы ўраўнаважыць дыханне.

— А гэта, унучак, табе для роздуму. Цябе тут чакаюць розныя энiгмы, а ты ўжо сам паспрабуй iх разгадаць. Пойдзеш далей са мной ci вернешся?

— Зр-ра-зумела, пайду! — адказаў унук, хоць у самога звяло скiвiцы ад незразумеласцi i страху.

Навакольны свет стаў яшчэ больш таямнiчым, а паветра напоўнiлася невядомым шэптам старых сакрэтаў. Павел адчуваў сябе ў асяроддзi, дзе межы памiж жыццём i смерцю размытыя. I хоць страх сцiскаў грудзi, унутры не пакiдала нейкае дзiўнае жаданне iсцi за дзедам далей.

Зрабiўшы з дзясятка крокаў наперад па калiдоры, яны зноў спынiлiся ля прычыненыя дзвярэй.

Дзед з лёгкiм усмешкай на вуснах адчынiў i гэтыя масiўныя дзверы шы-рэй — перад iмi разгарнулася новая карцiна: вялiкi пакой, з акна якога пранiкала слабае халоднае загадкавае святло, i яно павольна танчыла ў паветры, ствараючы напружанае пачуццё. Насупраць акна, пасярод пакоя, знаходзiўся пастамент з чорнага гранiту, на якiм таксама ляжаў нябожчык у чорным касцюме, але не ў труне. Знешне ён нагадваў вядомага чалавека. Здавалася, што невялiкi пакой быў запоўнены подыхам зусiм нядаўняга мiнулага. Унутры пакоя гуляў скразняк: з адчыненага акна дзьмуў моцны вецер, развiваючы барвовую штору, нiбыта патрабаваў не парушаць спакой гэтага таямнiчага памяшкання. Воддаль, за шкляной сцяной, стаяў доўгi авальны стол, за якiм сядзелi галантныя мужчыны ў чорных касцюмах i гальштуках i аб нечым узрушана спрачалiся. Iх твараў не было бачна — постацi былі апанаваныя нейкiм невядомым напружаннем.

— Цiкава, а гэта таксама мне нейкая загадка? — звярнуўся Павел да дзеда.

— Гэтага я табе паведамiць не магу, не маю права. Думай, унучак.

Калi Павел зноў зазiрнуў у пакой, то на гранiтным пастаменце нябожчыка ўжо не было: ён, сумны i задумлiвы, сядзеў за сталом сярод мужчын, якiя павольна ператваралiся ў васковыя фiгуры. Усё выглядала так дзiўна i неверагодна, што ў Паўла Мiкалаевiча ажно ўскалыхнулася душа.

Такiм чынам дзядуля дазволiў унуку зазiрнуць яшчэ за некалькi дзвярэй. Дзед Мiхась нiчога не тлумачыў, але яго позiрк казаў пра тое, што ў будучынi Паўла чакае штосьцi незвычайнае, непрадбачаннае. Так яны прайшлi ўвесь калiдор, пакуль не ўперлiся ў iншы, перпендыкулярны гэтаму.

Па гэтым калiдоры, святлейшым i шырэйшым, некуды iшлi незнаёмыя маўклiвыя людзi. Iх твары не выяўлялi анякiх эмоцый. Здавалася, што кожны з iх быў заняты сваiмi думкамі. Тут былі бабулi ў белых хусцiнах, старыя дзяды ў новых галаўных уборах, а таксама сярод iх можна было заўважыць маладых людзей у святочным адзеннi. Перад вачыма Паўла прайшоў строй вайскоўцаў у камуфляжнай форме, i iх прысутнасць надала ўсiм нейкую асаблiвую трывогу. Людзi, якiя праходзiлi мiма, на Мiхася i Паўла не звярталi анякай увагi. Памiж гэтымі двума калiдорамі была нацягнута тоненькая нiтка — такая ж тонкая i далiкатная, як павуцiна.

Дзед Мiхась спынiўся i сказаў:

— Табе сюды iсцi нельга, ранавата яшчэ, а мне — пара. Будзем, Паўлiк, развiтвацца: вяртайся назад па калiдоры, а там па лесвiцы падымешся наверх. Пайду я, а то мая Святлана, стоячы ў чарзе, мабыць, ужо зачалася мяне.

— А што гэта за нiтка? Чаму мне нельга за яе заходзiць? — пацiкавiўся Павел.

— Гэта мяжа памiж вашым кароткiм жыццём i нашым вечным жыццём. Бачыш, якая яна тоненькая? Парваць яе вялiкiя намаганнi не патрэбны. У кож-

нага свой час. Табе сюды яшчэ рана, бо ёсць шмат чаго не зробленага ў тваім маладым жыцці. Не забывай сваіх бацькоў ды нас з бабуляй: схадзі ў царкву, памяні нас — пастаў свечку. А хата, што засталася ад нас, — гэта радавое гняздо. Нідзе табе так добра не будзе, як тут, дзе ты нарадзіўся і дзе прайшло тваё дзяцінства.

Паўла нечакана ахапіла глыбокая настальгія: словы дзеда былі поўныя мудрасці і любові да роднай зямлі. І толькі цяпер ён зразумеў, што часам жыццё патрабуе ад чалавека выбару паміж сваімі жаданнямі і ўчынкамі.

— Ты хутка і сам заўважыш і адчуеш, як цябе пацягне ў гэтыя родныя мясціны, — працягваў дзед. — Чым старэйшымі мы становімся, тым больш разумеем каштоўнасць роднай зямлі. Беражы тое, што ў цябе ёсць. Бывай, унучак.

Словы дзеда гучалі, як апошняе развітанне перад вялікім падарожжам у невядомасць. Павел адчуваў сябе нібыта на парозе новага этапу свайго жыцця — этапу самапазнання і адкрыцця каштоўнасці свету, у які ён зараз вернецца. І хоць страх сціскаў грудзі ад думкі аб разлуцы з дзедам і гэтым сумным, містычным месцам, у яго сэрцы нарадзілася надзея на нешта новае, акрыленае, што чакала яго наперадзе.

Павел, з пачуццём журботы і болей у сэрцы, паглядзеў услед дзеду, які далучыўся да іншых людзей. Калі, ужо адзін, вяртаўся па доўгім калідоры, то заўважыў, што і справа, і злева дзвярэй не было, яны былі нібыта замураваныя, і толькі дзе-нідзе ўздоўж чырвоных цагляных сценаў на зямлі валяліся бліскучыя шылды...

Раптам нешта моцна стукнула — Павел адразу прачнуўся. За вокнамі ўжо святлела — ранак прынёс новы дзень, поўны надзей і новых магчымасцей.

«Я што, заснуў? — спытаў ён сябе, седзячы на канапе і нічога не разумеючы. — Няўжо мне гэта ўсё прыснілася? Дзеда бачыў, як живога! — паглядзеў на партрэт, але таго не было на сцяне — рамка з фотакарткай ляжала на падлозе. Павел Мікалаевіч падняў партрэт і далікатна працёр шкло рукавом кашулі. — Трэба мне ехаць у горад. Праз тры дні абавязкова прыеду на могілкі», — павесіў рамку на месца...

Вяртаючыся ў горад, Павел згадваў свой незвычайны сон. Мужчыну нібыта падмянілі: усе свае папярэднія планы ён адразу адкінуў убок. У галаве паступова пачалі з'яўляцца новыя думкі і новыя рашэнні. «Бацькоўскую хату прадаваць не буду! Няхай у ёй усё застаецца па-ранейшаму, толькі зраблю якасны рамонт... Мабыць, і праўда, даўно пара мне абзавесціся сваёй сям'ёй. Але дзе ж мне знайсці тую адзіную, каханую... Каб на ўсё жыццё?!» — і, кінуўшы позірк у люстэрка машыны, правёў далонню па пасівелай скроні.

Толькі цяпер ён усвядоміў, што, жывучы без любові да роднай зямлі, да спадчыны, чалавек губляецца ў гэтым вялікім свеце, і таму трэба захоўваць кожную частку мінулага, як частку сваёй душы. Раптам ад сваіх глыбокіх разважанняў яму стала ўсё ясным і зразумелым: нягледзячы на страты, жыццё ўсё ж працягваецца. Павел Мікалаевіч адчуў неабходнасць быць побач з тымі, хто яшчэ застаўся там, у вёсцы, і, магчыма, мае патрэбу ў яго падтрымцы. Ды і што тут будзеш казаць, калі ў той бацькоўскай хаце кожная рэч нагадвала яму пра родных людзей, пра тыя шчаслівыя моманты вясёлага, бестурботнага дзяцінства.

Гэтая паездка ў вёску для Паўла Мікалаевіча хоць і была нечаканай і каротка-часовай, аднак яна прывяла яго да новага этапу — этапу памяці і шанавання тых, хто пакінуў след у яго жыцці. Цяпер бацькоўская хата стала для яго сімвалам роднай спадчыны — месцам, куды кожная птушка вяртаецца да свайго гняздоўя.

ПАЭЗІЯ

Анатоль Зэкаў
ШМАТ КАМУ
ТРЭБА СКАЗАЦЬ....

Вершы

Зэкаў Анатоль Мікалаевіч нарадзіўся 20 студзеня 1955 года ў вёсцы Патапаўка Буда-Кашалёўскага раёна. Скончыў гісторыка-філалагічны факультэт ГДУ. Працаваў у гомельскай раённай газеце «Маяк», у Гомельскім райкаме камсамола і ЦК ЛКСМ Беларусі, у рэдакцыях газет «Чырвоная змена», «Добры вечар», «Сталіца», «Книга и мы», «Беларуская лясная газета», часопісаў «Вожык», «Полымя», «Вясёлка», у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Аўтар звыш сарака кніг паэзіі і прозы. Лаўрэат літаратурных прэмій імя Янкі Маўра Мінскага гарадскога аддзялення СПБ і імя Васіля Віткі рэдакцыі часопіса «Вясёлка», прэміі «Залаты Купідон». Ганаровы грамадзянін Буда-Кашалёўскага раёна.

ТЭЛЕФОННЫ ЗВАНOK

Памяці Юрыя Сапажкова

Душа заўжды тады святкуе
і светла-радасна на сэрцы,
калі ты вершы надрукуеш —
і хтось пазвоніць, адгукнецца.

Сягоння ж на душы мне горка,
што без цябе живу.

Ды ўспомню,
як ты хваліў маю падборку —
душу ўспамін святлом напоўніць.

Цябе няма.

А я і сёння
яшчэ змяшчаю вершы ў «ЛіМе»...
Шкада, што ты ўжо не пазвоніш.
А іншыя і не званілі.

Я вечна нешта набываю,
я вечна нешта трачу.
Што не зрабіў — сябе караю,
а што зрабіў — хачу іначай.

Дзень кожны я ў хадзе няспыннай,
а ўсё не так, а ўсё не гэтак...
Перад сабой заўжды павінен,
заўжды павінен перад светам.

Як далей жыць — не знаю,
што сябе ў тым вініць?
Не живу — дажываю
свае ночы і дні.

Век жыццёвы на сконе.
Я гляджу ў сіняву
і ўжо, можа, сягоння
дзень апошні живу.

Можа, час развітацца
мне з усімі ўжо, бо ж
заўтра, мусіць, спаткацца
не змагу з імі больш.

Можа, час прабачэння
папрасіць усур'ёз

ў тых, каму засмучэнне
у жыцці я прынёс;

ў тых, хто клікаў на помач
і хто мне памагаў;
ў тых, хто быў са мной побач
і каго я кахаў;

ў тых жанчын, што кахалі,
быць хацелі са мной;
ў той, з якою не сталі
мы адною сям'ёй.

Як жа шмат каму трэба
шмат чаго мне сказаць...
Я ўзіраюся ў неба —
не паспею, відаць.

АЎЦЮКІ

Уладзіміру ЛІПСКАМУ

Шмат сталіц у нас ёсць слаўных —
паўтарай іх хоць на біс:
старажытных і дзяржаўных,
як Наваградак і Мінск.

Ёсць сталіца, дзе азёры,
ёсць, дзе пушча на вякі,
ёсць сталіца і ў шахцёраў...
А яшчэ ёсць Аўцюкі!

Непрыкметныя як быццам,
і народ тут як народ.
Ды струменяць, бы з крыніцы,
жарт, прыпеўка, анекдот.

Як мянташкай, вострым слоўцам
вас падчэпяць тут —
пры ўсім
весьляцца аўцюкоўцы,
як бы ні жылося ім.

Людміла Воранава

СОН

Апавяданне

Воранава Людміла Віктараўна нарадзілася 22 лістапада 1962 года ў вёсцы Залацеева Зэльвенскага раёна. Скончыла Ваўкавыскае педвучылішча (1982), гістарычны факультэт БДУ (1990), факультэт філасофіі і культуралогіі Рэспубліканскага інстытута вышэйшай школы пры БДУ (1995). Больш за 35 гадоў працавала ў сістэме адукацыі сталіцы: настаўніцай пачатковых класаў, выкладала сусветную гісторыю і гісторыю Беларусі, грамадазнаўства, сусветную мастацкую культуру, была намеснікам дырэктара па вучэбнай рабоце, дырэктарам школы. Аўтар трох зборнікаў вершаў і песень. Лаўрэат прэміі міністра абароны Рэспублікі Беларусь (2019, 2023), конкурсу «Славянскі калейдаскоп» (2023).

Аліна прачнулася ад непрыемнага трывожнага крыку: «Не вер ёй! Не вер ёй!» Крычала бабуля, якая даўно памерла. А крычала яна ў Алініным сне.

«Каму не верыць? І ў чым не верыць?» — Аліна не паспела спытацца, бо прачнулася.

«Як добра, што гэта толькі сон!» — падумала дзяўчына і, павярнуўшыся на правы бок, заплюшчыла вочы. Ёй хацелася ўспомніць увесь сон, які толькі што бачыла. Але, на жаль, нічога не ўспаміналася, акрамя гэтага знаёмага ёй гола-су, голасу бабулі, які часта, калі яна была яшчэ маленькай, гучаў у працяжных песнях, што спявала бабуля за вышыванкай, і ў казках, якія яна ж распавядала для Алінкі пад вечар, калі была падоена карова і пароблена штодзённая праца. Малой Алінцы вельмі падабаліся гэтыя казкі, якіх яе бабулечка Марыя ведала вельмі многа. І наогул, пра бабулю ў яе засталіся толькі прыемныя ўспаміны. Ад яе заўжды веяла нейкай унутранай цеплынёй, як ад птушачкі, пад крылом якой можна было сагрэцца. Да бабулі заўжды хацелася прытуліцца, асабліва тады, калі маці на Алінку злавалася ці сварылася на яе за кепскія паводзіны ці адзнакі.

У такія моманты Алінка бегла да бабулі і моўчкі сядала на лаўку каля яе хаты. Бабуля, заўважыўшы ўнучку, пакідала свае клопаты і таксама моўчкі сядала побач з дзяўчынкай. Нічога не пыталася, а, прытуліўшы да сябе яе га-лоўку, прыгаворвала:

— Не сумуй, мая кветачка! Усё будзе добра. Жыццё яно рознае. Але мудрае і такое цікавае! І ўсё, што нам дае лёс, нам патрэбна, хоць мы гэтага яшчэ і не ведаем.

— Пра што не ведаем? І хто ён такі, гэты лёс? — Дзяўчынцы было не зусім зразумела, але яна моўчкі слухала, як зачараваная, гэты прыемны ціхі голас, ад якога на душы было так спакойна.

Нават калі бабулі не стала, Алінка не верыла, што яна памерла. Можна, таму, што яна не бачыла яе ў труне? Так здарылася, што Алінкі не было на пахаванні. Яна была пераканана, што яе бабуля жыве дзесьці там, на небе, дзе, кажуць, жыве той самы магутны Бог і куды звычайныя людзі пры жыцці не могуць трапіць. І не проста жыве, а назірае і ахоўвае яе ад гора і бед. І калі існуюць на свеце анёлы, то яе бабулечка і ёсць той самы анёл-ахоўнік, якога прыставіў да яе Бог.

Яна мела права так думаць. Бо ўжо не раз бачыла сны, дзе бабуля яе выратоўвала. Аднойчы, калі Алінка моцна хварэла на ангіну і амаль задыхалася ў сне, дзяўчынцы прысніўся сон, як быццам яе ноччу хтосьці зачыніў у старой бабулінай хаце і забіў дзверы дошкамі. У хаце не было чым дыхаць, і Алінка кашляла. А калі ўжо пачала задыхацца, праз шчыліну паміж дошак убачыла на панадворку бабулю, якая хутка падбегла да дзвярэй і стала аддзіраць дошку за дошкай. Алінка тады таксама прачнулася, не дагледзеўшы сон. Лоб быў мокры, сэрцайка трэслася, як у зайца пасля бегу, але дыхаць стала намнога лягчэй. Пасля той ночы дзяўчынка пайшла на папраўку, а хутка і зусім вычлалася. Але сон гэты помніла, нават не раз распавядала пра яго маці.

І вось сягоння зноў бабуля ад кагосьці яе перасцерагала.

«Але ад каго?» — думала Аліна, доўга варочалася з боку на бок і ніяк не магла заснуць. У пакоі спакойна спалі дзве яе сяброўкі па вучобе Арына і Вера, з якімі яна рыхтавалася стаць настаўніцай. Яны разам здымалі кватэру і жылі ў адным пакоі з Алінай.

Калі Аліна паступіла ў педвучылішча, ёй прапанавалі месца ў студэнцкім інтэрнаце. Але калі яны з мамай паехалі яго глядзець, то маці наадрэз адмовілася пакідаць там дачку. Прычын было некалькі: па-першае, сам інтэрнат знаходзіўся ў старым цагляным памяшканні яшчэ даваеннай пабудовы амаль на самай ускраіне горада, вельмі далёка, на погляд мамы, ад педвучылішча, а па-другое, і самае галоўнае, што пакоі, дзе сялілі студэнтак, была вялізныя, няўтульныя, у іх стаялі радамі ложка, дзе спалі і жылі па пятнаццаць—шаснаццаць дзяўчат.

— Як тут вучыцца? — спытала сама ў сябе Алініна маці і моўчкі павяла Аліну да дзвярэй. — Трэба шукаць кватэру! — вырашыла яна, нават не выслушаўшы, што думае Аліна на гэты конт.

У прыемнай дырэктара педвучылішча сакратарка падказала адрас жанчыны, якая жыве адна ў вялізным доме і ўжо некалькі гадоў запар бярэ на кватэру дзяўчат-студэнтак, і менавіта з педвучылішча.

Дом гэтай жанчыны знаходзіўся на вуліцы Суворова. Гэта было значна бліжэй да цэнтра, і за пятнаццаць — дваццаць хвілін можна было нават пешшу дайсці да педвучылішча, якое знаходзілася на вуліцы Савецкай.

Калі Аліна з маці зазванілі ў веснічкі дома нумар 23 на вуліцы Суворова, то іх там сустрэла прыветлівая гаспадыня, пані Надзея, і з усмешкай, як добрым знаёмым, распавяла, што з задавальненнем возьме ў кватаранткі Аліну, бо якраз тыя дзяўчаты, якія жылі раней, ужо атрымалі дыпламы і з'ехалі, таму пакой незаняты і чакае новых кватарантак. Сапраўды, пакой, які паказала гаспадыня, пані Надзея, як яна сама сябе называла, быў не вялікі і не малы, але чысты і

вельмі ўтульны. Па баках, каля кожнай сцяны, па адным стаялі тры жалезныя, акуратна засцеленыя ложка, ля акна — шафа, а пасярэдзіне знаходзіўся вялікі дубовы стол, на якім зіхацела белізной ільняная настольніца з карункамі па краях. Фіранкі на вокнах былі, як у мамы, а вокны выходзілі якраз на кветнік, дзе цвілі гладыёлусы. Атмасфера была хатняй. Ды і Алініна маці хутка знайшла агульныя тэмы для размовы з гаспадыняй і была вельмі задаволеная, што не пакінула дачку ў інтэрнаце, а пашанцавала знайсці такі жыллёвы варыянт.

Трохі пазней, каб кошт за памяшканне быў меншы, гаспадыня, пані Надзея, прапанавала Аліне падабраць сябровак па пакоі на два іншыя ложка на свой густ. На тым і пагадзіліся.

Хутка выдаўся і выпадак: дзве яе аднагрупніцы таксама шукалі кватэру. Аліна з задавальненнем прапанавала ім пакой, дзе жыла сама. Дзяўчаты былі з яе групы, але, як і яна, вясковыя, таму яны хутка знайшлі паразуменне і сталі сяброўкамі. Вечарамі разам гатавалі сабе ежу, рыхтаваліся да заняткаў, дапамагалі адна адной парадамі, разам хадзілі на танцы ў мясцовы гарадскі Дом культуры і на шматлікія мерапрыемствы, якія праводзіліся ў педвучылішчы. А ў канцы тыдня, на выхадныя, часцей раз'язджаліся па сваіх вёсках, каб наведаць бацькоў. Бывала, што і запрашалі адна адну пагасцяваць у іх родных вёсках, вадзілі адна адну ў свае вясковыя клубы на танцы, знаёмілі з сябрамі. Бацькі дзяўчат супраць не былі, а, наадварот, з задавальненнем сустракалі і частавалі моладзь. Такім чынам, як кажуць, дзяўчаты жылі адной дружнай сям'ёй.

Заснула Аліна ў тую ноч не хутка. Доўга ўспамінала сваю родную вёсачку, бацькоў, сяброў, а больш за ўсіх — бабулю і ўсё думала, што тая хацела ёй сказаць, аб чым папярэдзіць.

Але прайшоў час, і Аліна ўжо і не ўспамінала той бабулін сон. Было не да гэтага. Дні вучобы не крочылі, а беглі, пераскокваючы ў гады. З ранку да вечара дзяўчаты, як заведзеныя, грызлі граніт навукі. Але ніякія навукі не маглі перашкодзіць ім быць маладымі. Пара ж юнацтва і маладосці даецца толькі адзін раз у жыцці. Таму ў кожнай з іх было сваё патаемнае, тое, што носіш у сэрцы і не ўсім раскажаш. І гэта не што іншае, як каханне. Што гэта такое, маладыя дзяўчаты, можа, яшчэ і не ведалі, але хвалі закаханасці кожная з іх на сабе ўжо паспытала.

Так званых кавалераў у Аліны было хоць адбаўляй. З танцаў праводзілі адны, у вёсцы чакалі іншыя, пісьмы пісалі трэція. Але для Аліны гэта былі не каханія, а хутчэй за ўсё — сябры. З дзяцінства Аліна сябрвала больш з хлопцамі, чым з дзяўчатамі. Чамусьці з імі было прасцей. Яны не зайздросцілі, ні з кім не параўноўвалі, а галоўнае — не слухалі і не распускалі плёткі, як часта гэта робяць дзяўчаты. Аліна на дух не пераносіла пляткарак. Маці Аліны працавала загадчыцай бібліятэкі, таму да яе наведваліся розныя людзі: адны — па параду, хтось — па дапамогу, а іншыя — проста пагаварыць. Хоць маці і не любіла пляткарак, не разносіла іх плёткі па сяле, ды часта паўтарала, што кепскі не той, хто казаў, а той, хто пераказвае і разносіць плёткі далей, але чамусьці кожную жанчыну цяропліва выслухоўвала, разважала, раіла, а калі прыходзілі да яе ў хату, то нават і частавала пірагамі ці малаком. Алінку заўсёды здзіўлялі гэтыя незвычайныя рысы, што былі ў яе маці, — цяроплівасць і ўменне зразумець кожнага чалавека. Калі аднойчы дзяўчынка спытала, чаму маці не прагоніць пляткарку Антолю, якая ходзіць ад хаты да хаты і нагаворвае на іншых, каб людзі сварыліся, то маці спакойна адказала:

— Бач, у чым рэч, дачушка, мы ўсе са сваімі недахопамі. Што зробіш, калі яна такая? Няшчасная, адзінокая, старая жанчына. Яе ўжо Бог пакараў, што

яна адна засталася. Нават пахаваць не будзе каму, таму і помнік сама сабе заказала ды на могілках паставіла. Ды і куды яе выганіш? Свая яна, вясковая.

Аліна пра гэты помнік чула. Вяскоўцы смяяліся, а дзеці бегалі на могілкі глядзець, бо ў тыя часы ніхто сам сабе помнікі раней, чым памерці, не ставіў. Антолю не любілі, але і не выганялі. Яна была нахштальт вясковага радые. Збірала па вёсцы навіны і разносіла па лаўках, дзе сядзелі жанчыны. Затое там заўжды знаходзіліся тэмы для размоў.

Аліна слухала маці, але сама старалася не мець ніякіх дачыненняў з такімі асобамі. Ды і ў тым гуртку, дзе яна жыла, было больш хлопцаў яе ўзросту, чым дзяўчат. З імі яна ахвотна гуляла летам у выбівала, паддаўкі, а зімой — у вайнушку, у снежкі, бегала на лыжах у лес і лятала з трампліна. Ды і характар у яе — не зусім дзявочы, не любіла яна тых, хто многа гаворыць, а мала робіць. Хутчэй наадварот. Нешматслоўныя, працавітыя людзі, якім быў яе бацька, заўжды выклікалі ў яе сэрцы павагу і аўтарытэт. Менавіта на іх ёй хацелася быць падобнай. І кніжкі чытала пра такіх: пра Міхася Громава, Валерыя Чкалава, Андрэя Юмашава, Байдукова, Белякова, «Начных ведзьмаў» — адважных лётчыц Вялікай Айчыннай вайны... Усіх не пералічыш. Ды і не трэба.

Але нельга сказаць, што Аліну зусім ніхто з хлопцаў не хваляваў. Быў адзін такі, лістоў якога яна чакала больш за ўсё на свеце. З Віталікам яны былі ровеснікі і пазнаёміліся ў райцэнтры, летам, калі пасля заканчэння сёмага класа праходзілі разам планавую падрыхтоўку ў школе піянерскага актыву раёна. Аліна была тады старшынёй савета дружыны сваёй вясковай васьмігодкі. Раён на працягу года сістэматычна праводзіў такія розныя мерапрыемствы для раённага актыву ў Доме піянераў. А ўлетку там жа размяшчаўся лагер вучобы і адпачынку для таго ж піянерскага актыву. Піянерскія важакі там жылі, вучыліся і адпачывалі. Там Аліна і пазнаёмілася з Віталікам. Дзяўчыне вельмі падабаўся гэты сур'ёзны, нешматслоўны і нават трохі пануры чарнявы хлопец, які так добра гуляў у валебол. Аліна любіла гэтую гульню, пасля якой яны проста размаўлялі на розныя тэмы. Размаўляць з ім было адно задавальненне. Ён быў вельмі начытаны і, можа, таму Аліне здаваўся старэйшым за свой узрост і разумнейшым за іншых. У іх з Алінай было штосьці агульнае, што прыцягвала адно да аднаго. Але ніхто тады пра гэта не думаў.

Можа б, усё і скончылася толькі гэтымі размовамі, каб не планы лёсу, як кажуць. У канцы лагернай змены ён цягнуў яе вялізны чамадан пешшу на аўтастанцыю. Віталікава вёска была у другім канцы раёна, далёка ад вёскі Аліны. Таму на развітанне дамовіліся пісаць лісты адно аднаму. З тых часоў пачаліся бясконцыя лісты. Мабільных тэлефонаў тады яшчэ не было, ды і стаянныя былі не ўсюды, а толькі на пошце, у школе, у праўленні калгаса і ў бібліятэцы. Таму пісьмы былі асноўным сродкам зносін. Перапісваліся некалькі гадоў. І самі не заўважылі, як з нядаўніх падлеткаў ператварыліся ў прыгожых юнака і дзяўчыну. Віталік ужо тады пісаў вершы, песні, іграў у школьным вакальна-інструментальным ансамблі і марыў стаць матэматыкам. Аліна спрабавала пісаць вершы, а часцей пісала занатоўкі ў газеты «Зорька» і «Пионерская правда». Пазней нават стала пазаштатным юным карэспандэнтам і атрымала пасведчанне, якое ёй прыслалі з рэдакцыі «Пионерской правды» з самой Масквы, чым яна вельмі ганарылася, бо такога дакумента больш ні ў кога ў іх школе не было. Начытаўшыся кніжак пра Марыну Раскову і Валянціну Грызадубаву, яна марыла стаць лётчыцай. Таму, напэўна, і першы яе верш быў пра лётчыкаў.

Пра гэта ўсё Аліна з Віталікам і пісалі адно аднаму. Лісты былі вельмі цікавыя. У іх былі і паўсядзённае жыццё кожнага, і мары, і думкі, і разважанні, і,

безумоўна, яго вершы, якія дзяўчына старанна перапісвала ў канец альбома для фотаздымкаў. Такого сябра ў Аліны яшчэ ніколі не было. Усе яе ровеснікі ў параўнанні з ім здаваліся нейкімі легкадумнымі і звычайнымі, а Віталік быў нібыта з іншай планеты, такі, як і яна.

Але жыццё не стаіць на месцы. Час ішоў. І жыццё іх мянялася. Пасля заканчэння васьмігодкі маці Аліны не стала і слухаць пра яе мары стаць лётчыцай:

— Бач, што прыдумала? Бацька! Ці ты чуў? Дачка ў лётчыцы хоча падацца. Якая лётчыца? Гэта мужчынская прафесія, а не жаночая! Там трэба жалезнае здароўе. Ды і не бяруць туды цяпер дзяўчат, гэта ж не вайна! Пра мірную прафесію трэба думаць! У настаўніцы пойдзеш! У Ваўкавыску жыве мая школьная сяброўка Валянціна, працуе дырэктарам вакзала, недалёка ад яе ёсць педвучылішча. Туды будзеш паступаць! Недалёка, аўтобус з вёскі ходзіць, ды і звярнуцца будзе да каго, калі што якое, — вынесла свой канчатковы вердыкт маці.

Аліна хацела была запратэставаць, але тая не дала вымавіць ёй нават слова і з цвёрдасцю ў голасе дадала:

— Ты ў нас не адна. Нам з бацькам вас траіх трэба на ногі паставіць, а ў мяне хворае сэрца. Хто ведае, колькі пражыву? Скончыш педвучылішча, пройдзеш на свой хлеб, тады куды хочаш, туды і паступай, хоць у касманаўты!

Аліне не хацелася крыўдзіць маці, самага ёй роднага і дарагога на свеце чалавека, таму прыйшлося яе параду паслухаць, бо і праўда, у маці, пасля нараджэння малодшага браціка, дактары выявілі парок сэрца. І бацьку апошнімі месяцамі даволі часта прыходзілася выклікаць для яе хуткую дапамогу.

У той год, пасля заканчэння васьмігодкі, Аліна паспяхова вытрымала ўступныя выпрабаванні і была залічана навучэнкай Ваўкавыскага педвучылішча, каб пазней стаць настаўніцай пачатковых класаў. Віталік скончыў дзесяцігодку і паступіў у абласны інстытут на матэматыка. Але лісты не скончыліся. Яны прадаўжалі адно аднаму пісаць. Што будзе далей, ніхто з іх не ведаў, ды і, напэўна, не задумваўся пра гэта. Жыццё ішло сваім парадкам. А лёс быў у кожнага свой і меў на кожнага з іх свае планы.

Аднойчы, у адным з лістоў, Віталік звярнуўся да Аліны з просьбай, каб тая больш падрабязна расказала пра педвучылішча яго малодшай сястры Лёлі, якая завітае гэтымі днямі ў Ваўкавыск, бо плануе паступаць на настаўніцу. Так Аліна пазнаёмілася з сястрой Віталіка, вельмі прыемнай мілавіднай дзяўчынай, якая не лезла ў вочы, а ўважліва слухала кожнае Алініна слова. Лёля паступіла вучыцца, калі Аліна была на апошнім курсе.

Аліна з Віталікам бачыліся рэдка, бо жылі і вучыліся ў розных гарадах, але прадаўжалі перапісвацца, а калі і сустракаліся, то часцей нечакана. Так здарылася і той восенню. Сястра Віталіка Лёля запрасіла Аліну на свой дзень нараджэння, і калі тая прыйшла да Лёлі на кватэру з падарункам і букетам кветак, то ў дзвярах яе сустрэў Віталік. Гэта было так нечакана для Аліны, але вельмі прыемна. Віталік з усмешкай і з нейкай асаблівай цеплынёй прыняў яе плашч і запрасіў да стала:

— Што, не чакала? Я спецыяльна прасіў сястру нічога табе не казаць. Сюрпрыз!

— Шчыра кажучы, не! — з загадкавым выглядам і трохі какетліва адказала дзяўчына. Яна яшчэ не ведала, што ў другім пакоі за сталом сядзелі бацькі Віталіка і цётка. І калі Аліна з Віталікам падышлі да дзвярэй пакоя, дзе быў сабраны святочны стол, Віталік, прапусціўшы дзяўчыну першай, прыабняў яе за тонкі стан і, выглядаючы з-за яе пляча, з выклікам прамовіў:

— Пазнаёмцеся, мая палавінка!

Алесь Дуброўскі ГЭТАК І НАРАДЖАЮЦЦА ЎСЕ АДЫСЕІ

Вершы

Дуброўскі-Сарочанкаў Алесь (Дуброўскі Аляксандр Уладзіміравіч) нарадзіўся 18 лістапада 1976 г. у Навагрудку. Скончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, магістратуру і аспірантуру па кафедры тэорыі літаратуры. Кандыдат філалагічных навук, дацэнт. Выкладае на кафедры практычнай лінгвістыкі Беларускага дзяржаўнага аграрнага тэхнічнага ўніверсітэта. Аўтар кніг паэзіі «Паміж небам і багнаю», «Эстэтыка маўчання», «На тонкай нітачцы», «Літургія часу», «Пешшу».

◆ ◆ ◆

Аўтар нічога сказаць не хацеў сваім творам,
аўтар хацеў проста слухаць шматмоўнае мора,
стаць тою хваляй, якая абмацвае бераг...
Проста абмераць жыццё дактылічным памерам,
проста знайсці сабе ўтульны і ўстойлівы космас,
той, што магчыма абмацаць і проста, і ўскосна
(пальцамі мовы), спасцігнуць яго пабудову,
параскідаць, як шкарпэткі, па вечнасці словы
і па-над морам бяздонным лятаць побач з Духам
Божым... І проста ўсё слухаць, і слухаць, і слухаць.

◆ ◆ ◆

Майстэрства цяжкае — да слоў не дакранацца,
не пакідаць адбітак свой і пах.
Хай геній стылістычных імітацый
зазнае крах.

Нячутна праслізнуць між чорнымі радкамі,
як Адысееў хітры карабель...
Мастацтва не хапаць жыццё рукамі,
не пляміць бель.

А што, калі прастора ёсць метафарай,
намёкам на глыбейшыя пласты —
за камянямі, глінамі, металамі,
у глыбіні празрыстай цемнаты?

Не моваю — маўкліваю прастораю
Сусвету глыб прывыкла размаўляць.
Маўленне мора, гор, сузор'яў — ворыва
на змораных бяссэнсіцай палях.

І калі голас кажа: «Сёння ў раі
са Мною будзеш», — што б ні значыў «рай»,
я з галасоў Сусвету выбіраю
той, што да пекла цішыню ўзараў.

Калі штосьці можна растлумачыць, значыць, гэта не паэзія.
Уільям Батлер Ёйтс

Гаварыць можна толькі загадкамі,
а адгадкамі — толькі маўчаць.
Сказы плыткія, словы вадкія,
сэнс смяецца ў іх з-за пляча.

Зліся з гэтым аркушам белым
у маўчанні ягоным, бо
ўсё, што можа быць зразумелым,
не рыфмуецца між сабой.

ДЗЕНЬ МАКСІМА

Аблічча велічнае мёртвага вулкана,
аблічча сціплае татарскіх хат...
Пра што маўчыць мячэць Узбека-хана,
што сняць у змроку Кафа і Салхат?

Узор з імгненняў крымскага сутоння,
забыўшыся, рука стагоддзя тчэ.
Сусвет і сам вядзе інтымны дзённік
не для чужых вачэй.

А сцюжа ўплятае нябачную стужку
сусвету ў валоссе...
(А студзень і люты — браты Папялушкі

ПРОЗА

Алеся Кузьміч ДУША

Апавяданне

Кузьміч Алеся Рыгораўна нарадзілася 24 ліпеня 1983 года ў горадзе Талачыне. Скончыла Аршанскі педагагічны каледж (2002), завочна факультэт беларускай філалогіі і культуры Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка (2010). Працавала ў сферы адукацыі, потым — у сродках масавай інфармацыі. Цяпер — адказны сакратар раённай газеты «Наша Талачыншчына». Апавяданні друкаваліся ў газеце «Літаратура і мастацтва», часопісе «Маладосць», калектыўным зборніку «Кахаць і верыць» (2013). У «Полымі» друкуецца ўпершыню.

Чамусьці стала лёгка... Так лёгка, што нават дзіўна. За апошнія некалькі гадоў так не было ніколі. Гэта як... Як у маладосці. Калі прачнуўся і можаш ускочыць з ложка і пабегчы жыць далей... Жыць... Тое ж самае хочацца зрабіць цяпер. Ускочыць... Пабегчы... На заняткі, на аўтобус, на цягнік, проста на вуліцу. І што дзіўна, такое адчуванне, што гэта сапраўды можна зрабіць. Не хочацца расплюшчваць вочы, не хочацца, каб гэтае адчуванне лёгкасці знікла. Гэта ж можа быць проста сон. Няхай ён цягнецца і далей...

Але што гэта за гукі? Нехта плача? Чаму плача? Хто можа плакаць тут? Гавораць... Шэптам... Шмат галасоў. Прыглушаных. Ледзь можна пачуць, што яны гавораць.

Трэба ўстаць, паглядзець, што здарылася...

Што тут робяць гэтыя людзі? Чаму тут сын? Ён жа толькі ўчора тэлефанаваў і абяцаў прыехаць у наступным месяцы... Чаму плача жонка? Чаму?.. Чаму так лёгка атрымалася ўстаць? Чаму ніхто не звяртае на яго ўвагі?.. Як так атрымалася, што ягонае цела засталася ляжаць, калі ён сам вось — стаіць побач?.. Ён... памёр?..

Быў на дзіва цёплы студзеньскі дзень. У гэтым годзе выдалася надзвычай цёплая зіма. Не было моцных марозаў, не было і снегу. Не было нічога таго, што нагадвае зіму. Толькі таўстапузые снегіры сядзелі на дрэвах і паглядалі ўніз, туды, дзе можна было знайсці яшчэ што-небудзь смачнае...

- Чуў? Сусед мой памёр.
- Хто? Пятро?
- Не. Пятро яшчэ жывы. Ён і нас з табой перажыве. Марозаў памёр.
- Той, што настаўнікам быў?
- Той...

Не плач, родная, не плач... Шкада, не чуеш. І не пачуеш ужо. Шкада... А так многа табе не сказаў. Не, не таму, што не кахаў ці не шкадаваў. Здавалася, што не прыйшоў яшчэ той час. Здавалася, што яшчэ паспею... Хаця не, не так. Думаў, што ты і сама ўсё ведаеш... А ты і ведала. Ты ведала, як расціць дзяцей, як іх лячыць... Што рабіць ва ўсіх магчымых жыццёвых сітуацыях. Ты ніколі не верыла тым, хто табе гаварыў штосьці пра мяне. Асабліва што-небудзь такое, ад чаго іншыя могуць і развесціся. А ты не верыла нікому, акрамя мяне... А было ж. Было тое, што гаварылі. І я думаў, што я яшчэ малады, паспею і павініцца перад табой, і пачаць жыць спакойна, як усе... Сумеснае жыццё я ўяўляў толькі з табой. Яны былі, іншыя жанчыны. Але дзе яны цяпер?..

Не плач... Шкада, што ты не ведаеш, што я тут, я побач, я кранаю цябе за валасы, што мне ўжо не баліць... Яно ж правільна кажуць, што мёртвым не баліць. Але я не мёртвы... Я тут, я побач...

— Хаваць бацьку будзем на старых могілках, ён так хацеў, каб каля маці быць, каля сваіх...

— На гэтых могілках ужо даўно нікога не хаваюць. Толькі калі на новыя...

— Твой бацька гаварыў пра смерць толькі адзін раз у жыцці, калі хавалі ягоную маці. Тады ён сказаў, што хоча быць пахаваным каля яе...

Дзіўна... Ён усяго раз сказаў, а яна запамніла. І не толькі запамніла, але і прыгадала да месца, да часу.

Не трэба мне гэтыя старыя могілкі... Я ўсё роўна буду тут, побач. А дзе пакадуць цела — гэта зусім не мае ніякага значэння. Не трэба старых могілак. Рабі так, як будзе табе прасцей...

Як дзіўна атрымліваецца. Можна адным толькі словам вызначыць свой далейшы лёс. Я ж і не думаў пра сваё пахаванне, калі тое лягнуў. Так чамусьці сказаў. А ты запамніла...

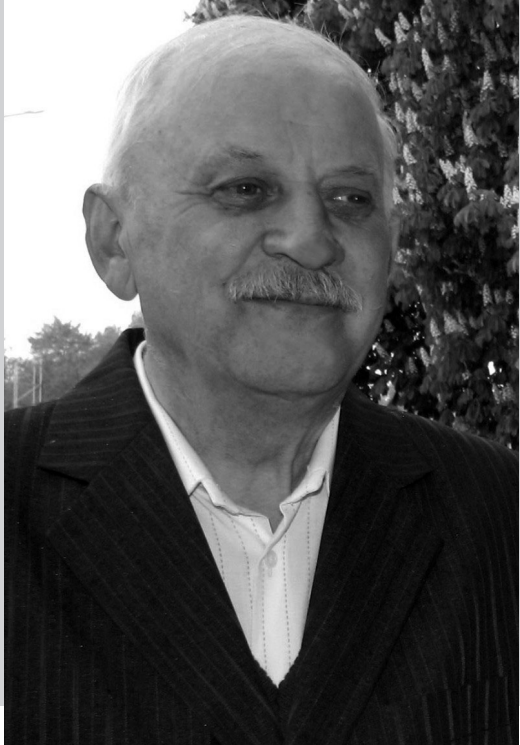
Ты ўсё заўжды памятала: дні нараджэнняў, вяселляў, імёны ўсіх людзей, з якімі давялося сустрацца...

Не плач... Не трэба плакаць. Я побач. Я побач з табой, як ніколі раней. Шкада, што ты гэтага не чуеш і ўжо не пачуеш.

Вечарэла. З кватэры, дзе ляжаў памерлы, ужо пайшлі чужыя людзі, засталіся толькі родныя: жонка, сын і нявестка. Прыціхлая нявестка, якая звычайна была гаваркая, вясёлая, выціраючы слёзы, стаяла на кухні каля электрычнай

Расціслаў Бензярук СЯРОД ДОБРЫХ ЛЮДЗЕЙ

Бензярук Расціслаў Мацвеевіч нарадзіўся 27 лютага 1944 года ў вёсцы Стрыганец (сёння хутар Стрыганецкія Бусні) Жабінкаўскага раёна. Скончыў Брэсцкі дзяржаўны педінстытут імя А. С. Пушкіна. Спачатку выкладаў урокі мовы і літаратуры ў школах Лунінецкага і Жабінкаўскага раёнаў, а затым 35 гадоў працаваў у рэдакцыі раённай газеты «Сельская праўда» (г. Жабінка).

Выдаў 19 кніг паэзіі і прозы. Лаўрэат літаратурных прэмій імя Уладзіміра Калеснікі і Васіля Віткі.

АСЕННЯЕ ПІСЬМО

Клён за маім акном быў ярка-залаты,
Як прыляцеў аднекуль вецер вольны.
Зрываў і кідаў ён пажоўклыя лісты,
Гуляў ён з імі, быццам кот-свавольнік.

Знячэўку прыляпіўся ліст на шкло,
Прамерз увесь і папрасіўся ў хату.
Апошні ён — асенняе святло
Ці матылёк агністы і крылаты.

Я адчыніў акно і запрасіў у дом.
Адзін ён яркі сярод жухлых кветак.
Пакой ураз напоўніўся цяплом:
Здалося мне, што завітала лета.

Прачнуўся рана —
толькі-толькі восем,
А светла так, бо на дварэ зіма...
Ліст развітальны мне даслала ўчора
восень,
А я не прачытаў яго дарма.

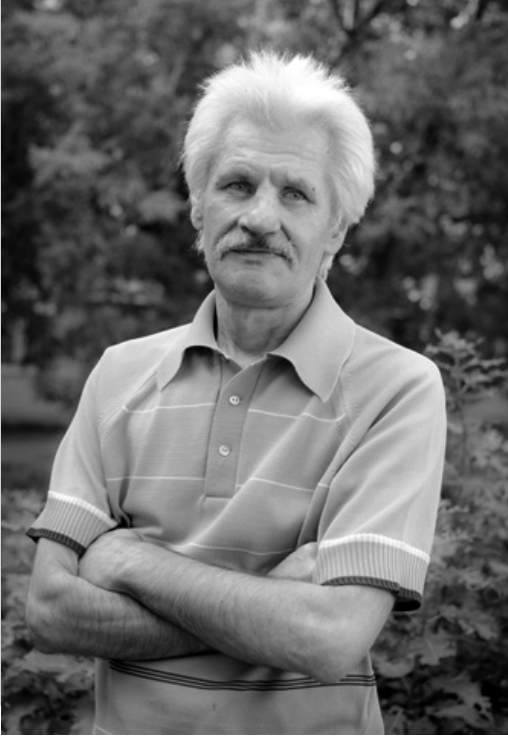
Эх, колькі задало жыццё-быццё
загадак!
Не разгадаўшы іх, адкінуў без пары.
І, можа, пахваліў калі няшчырасць,
зраду,
І адпіхнуў таго, хто праўду гаварыў?..

ПРЫЗНАННЕ

Акраверш

Радзіма — дзіўны край, прыветны і гасцінны,
Адорвала цяплом, каб рос, мужнеў хлапец.

Вітаўт Чаропка ЗАЦЕМКІ

Чаропка Вітаўт (Чаропка Віктар Кузьміч) нарадзіўся 21 жніўня 1961 года ў Мінску. У 1981—1990 гадах працаваў на Мінскім трактарным заводзе. У 1990—1993 гадах рэдактар часопіса «Хрысціянская думка», у 1993 годзе — часопіса «Спадчына», з 1994-га — загадчык аддзела часопіса «Беларуская мінуўшчына», з 1998 — супрацоўнік рэдакцыі «Беларускага гістарычнага часопіса». Аўтар гістарычнага рамана «Храм без бога» (1992), кніг «Імя ў летапісе» (1994), «Гісторыя нашага імя» (1995), «Перамога ценю» (1996) і многіх іншых.

Алесь Асташонак прыдумаў яскравую назву «Фарбы душы» і міжволі адкрыў яе каляровую размаітасць. Невыпадкава, што продкі лічылі вясёлку мастком паміж зямлёй і нябёсамі, па якім душы падымаюцца ў вырай. Вось фарбы душ і расквяцілі нябёсы. [2014]

Паводле патаемнай дактрыны «Некраметон» Абдулы Аль-зрэў, каб спазнаць сябе, трэба тры дні і начы запар прастаяць каля выкапанай магілы і не ўпасці туды, і тады на чацвёртую ноч адкрываеш сваю існасць. Невядома, каму гэта ўдалося, але такое выпрабаванне, відавочна, прыводзіць да вар’яцтва. Таму зразумела, што няма ахвочых спазнаць сваю існасць. А хто спазнаў, знаходзяцца ў вар’ятні. [2015]

Культура вялікая, калі ёсць дзівакі, якія падымаюць яе на сваіх крохкіх крылах натхнення да нябесных высяў. Хай вобразна і сімвалічна. Дзівакі Дунін-Марцінкевіч, Багушэвіч, Купала і Колас, Багдановіч, Цётка, Драздовіч, Буйніцкі, і гэты спіс можна працягваць. Тое, што яны рабілі, сучаснікі, нават родныя і блізкія, лічылі дзівацтвам, калі не глупствам. Яны фарбамі сваёй душы (карыстаюся выдатнай метафарай Алесь Асташонка) запалілі зоркі над Беларуссю.

Убогі той народ, у якога няма дзівакоў, і неба над іх краем цьмянае і панурае. [2015]

Лутрэк-Тулуз мовіў: «Падумаць толькі, каб у мяне былі ногі больш даўгія, я ніколі не заняўся б жывапісам». Ды і шмат з нас, літаратараў, ніколі не заняліся б літаратурай, каб былі трохі разумнейшыя. [2015]

Нуварышы живуць багата, як духоўная галыцьба. Нічога адметнага і вартага, звычайны набор раскошы напаказ. Нават на звычайнае пытанне, як жывеш, адказваюць сумна: «Добра, грошай хапае». [2015]

Хоць на палатне можна ўбачыць яскравае зіхаценне сонца, на якое не можаце падняць вочы, баючыся аслепнуць. [2015]

Наіўны просты стыль «мытніка» Анры Русо мае свой глыбокі сэнс прымітыўнага жывалісу, які адчуваецца душой. Вытанчаная рука Сальватора Далі награвасціла на палатне брыдкія тулавы і безаблічныя формы, ствараючы незразумелы самому мастаку калаж. Ён сам не ведаў іх сэнсу, але думаў, што такі сэнс ёсць, пакінуўшы шукаць яго іншым, і яны, як ні дзіўна, знаходзяць. Вось такі цуд мастацтва! Прымітыўны і нязграбны малюнак Русо набывае філасофскае значэнне, роўнае тэхнічнаму майстэрству мастака-выкрунтаса. Мастацтва зраўняла дылетанта і майстра, прымітыўнае стала дасканалым. [2015]

Такія дзіўныя рэчы. Адны кормяцца смачнымі прысмакамі і купаюцца ў раскошы жыцця, а іншыя марнеюць у гібенні. Хоць робяць адно і тое ж — ствараюць прыгожае пісьменства. Усё справядліва! Значыць, адны пішуць лепш за іншых і заслужылі сабе шчадроты. Але, калі іншыя пішуць ад душы, але не ўсе іх разумеюць, калі яны кажуць вартае, а мы іх не чуем, а калі яны бачаць інакшы свет, чым мы, што тады? Як нам, сытым і задаволеным, глядзець у іх галодныя і прасветленыя вочы? [2015]

Пісаць віламі па вадзе — таксама творчасць. Калі няма вілаў, дык можна лыжачкай боўтаць вадку ў шклянцы і лічыць, што ты творыш. Столькі вады выльецца, пакуль нешта няяснымі знакамі адаб'ецца ў свядомасці. Такіх творцаў мала, а то і няма. Затое процьма крэмнае асадкай па паперы ці стукае па клавішах кампа. А колькі спальваецца непатрэбнага славеснага смецця... Чорным дымам літаратурных крэматорыяў засціцца святло. А якую буру можна падняць у шклянцы з вадой! [2015]

У іх, можа, ёсць майстэрства, жаданне выйграць, нават мужнасць на нейкі момант з'явіцца, але ў іх няма характару, які нараджае волю да перамогі, тое ўпартае да самаахварнасці змаганне з самім сабой. Са сваімі моцнымі слабасцямі, каб стаць моцным за мацнейшага, зламаць яго волю і дух і перамагчы. Гэта адносіцца не толькі да нашы спартоўцаў, але і да ўсіх нас. [2015]

«Я чалавек свайго часу і чалавек будучыні. Я вяду мастацтва ў будучыню, я роўны Леанарда і Рафаэлю». А мы па-ранейшаму пацяшамся ў недаўменні з «Чорнага квадрата», гэтак не разумеючы мастацтва нашай будучыні... [2015]

Нічога новага ў людскім свеце няма, як пісаў Насімі 600 гадоў таму. І забытыя добрыя законы. Усе людзі гады і скарпіёны. Няма ў свеце вернасці, няма дабрыні. Няма больш ні каханых, ні закаханых. І вось ужо колькі стагоддзяў мастацтва ўпрата даводзіць адваротнае, тое, чаго не хочуць заўважыць людзі. [2015]

Ніка Турбіна прызывалася з маленства, што з ёй важдаліся і замілоўваліся яе недзіцячым талентам паэта. Яна гэтак не пасталела, а стала дарослым дзіцём і чакала, што ёй па-ранейшаму будучы захапляцца, ды толькі гульні ўжо пачаліся не дзіцячыя, а патрабаванні суровыя. Даросламу свету нецікава было няньчыцца з пераросткам-дзіцём, і яно зрабілася чужым для яго. І тады дзіця пакрыўдзілася на свет, які так жорстка ахаладзеў да яго, і забіла свой талент. [2015]

Раней крытыкі пісалі ў абарону непрызнаных і незразумелых, жадаючы прыцягнуць увагу да іх творчасці, паказаць, што ёсць і такія з іх творамі, хай

і недасканалымі, і грубымі. А цяпер творца чакае ад крытыкі толькі пахвал і параўнання з вялікімі ці хоць з прызнанымі. Як можна, не стварыўшы свайго недасканалага і грубага, прэтэндаваць на высокае мастацтва? Можна і вельмі проста, варта захацець. Толькі вось новых вялікіх і прызнаных нешта няма, а ўсё больш модныя і прыкольныя. [2015]

Апошні чарадзей Ньютан, які адкрыў законы класічнай фізікі, махнуў на іх рукой і на алхімічнай кухні прагнуў зварыць з хаосу Новы свет, пэўна, свет цудаў, дзе няма жорсткіх законаў светапабудовы, а ўсё існуе само па сабе, як паветра і кветкі. Патраціўшы палову жыцця на адкрыццё хімеры, ці, як ён яе назваў, «Сэрца Льва», так і не адкрыў, не знайшоў, нават нічога вартага не стварыў і ў адчаі прадказаў канец свету. Няўжо ён не давяраў і сваім вачам, калі бачыў пустату? [10.05.2016]

Усеяднаму ўсёзнаўцу Томасу Юнгу было мала ўсяго свету ад зорак да пылінкі, усё хацеў спазнаць і расказаць людзям. Нічога не цураўся: выступаў у цырку, быў кавалём і сам сабе шыў парткі. Яму было сумна займацца нечым адным. Ягоны парыў геніяльных электронаў накіраваўся на ўсё нязведанае, а значыць, цікавае і вартае таго. Ён мог разгадаць ці расшыфраваць егіпецкія іерогліфы, калі б фанабэрыстыя ўсходазнаўцы Лонданскага Каралеўскага тава-рыства не парайлі яму лепш выступаць з картачнымі фокусамі. Пакрыўджаны Юнг пакінуў вучоных, прадказаўшы ім поўнае фіяска. Вось так мы трацім свой талент на абы-што і на безнадзейны занятак. Але хтосьці ўсё ж прыходзіць да адкрыццяў і звяршэнняў. [2016]

Цяпер літаратура ўжо не прыдумванне сюжэтаў — гэтым займаюцца з поспехам сцэнарысты, не стварэнне вобразаў — гэта занятак драматургаў. Засталося пісьменнікам адлюстроўваць жыццё чалавечае душы ў соцыуме і больш за тое — у сусвеце, суладдзі чалавека з самім сабой, сваімі пачуццямі і сумленнем, калі яно ў яго ёсць, свядомасцю і падсвядомасцю, зрэшты, з Богам. На жаль, за рэдкім выключэннем, пісьменнік апісвае падзеі і ўчынкі герояў, нават не зазірнуўшы ў іх душы, укладвае ў іх вусны разумныя думкі, не выпакутаваўшы іх у сваёй душы. Пісьменнік думае галавой, але не адчувае душой. Ён мысляр, а павінен быць адчувальнікам — своеасаблівым камертонам усеагульнай сусветнай душы. [2016]

Нібыта парадокс антычнага філосафа Зянона: немагчыма рухацца наперад пры руху. Такі вось бег на адным месцы: бяжыш-бяжыш, а ў выніку застаешся там, дзе быў. Гэта сведчыць толькі аб адным: мы нікуды не дабраліся — ні да якога канчатковага пункту, ні да якой мэты. Мы не тое, што па-ранейшаму ў шляху, мы ўсё яшчэ на яго пачатку, і не таму, што рухаліся, як паўзуны, марудна, мы ляцелі, як маглі, бывала, і крылы націралі для імклівага палёту. Проста дарога вельмі доўгая, амаль бясконцая, і трэба ісці і рухацца наперад, пакуль не павалішся ад стомы, апырэдзіўшы смерць. Такі вось жыццёвы шлях на адным месцы. [2016]

Заявіўшы, што Платон яму дарагі і ісціна таксама дарагая, але ісціна ўсё ж больш дарагая, Арыстоцель лічыў, што ісціна — гэта менавіта яго меркаванне. Вось чаму дабрашчасныя невукі, якія не шукаюць ісціны, каб не падмануцца атрутай. [2016]

Захапляе выступленне групы AS/DS (ці іншага стодавага рок-гурта), нельга не захапіцца гэтай энергіяй, не паддацца магнетызму гэтага відовішча. На-электрызаваны металёвай музыкай і яе ўдарнымі рытмамі шматтысячны

ПАЭЗІЯ

Юлія Мельнік ЖЫВУ, ПАКУЛЬ КАХАЮ...

Вершы

Мельнік Юлія (Раманюк Юлія Віктараўна) нарадзілася 13 жніўня 1980 года ў г. Пінску. З 2009 г. жыве ў г. Гродна. Мае дзве вышэйшыя адукацыі і ступень магістра. Знаходзіцца на дзяржаўнай службе ў мытных органах Рэспублікі Беларусь.

Аўтар кніг «Мой буревестник», «#ЛЮБОВЬНЕВОЙНА» (2024), «На страже Родины», «Откровения в лунном свете», «Многоточия ночи» (2025).

Пераможца I абласнога конкурсу імя М. Багдановіча ў намінацыі «Адкрыццё года» (2024 г.).

ПАКУЛЬ КАХАЮ

Не адпускай, трымай мяне ў абдымках,
ды гарача цалуй, як можаш, ты.
Сыдуць ў нябыт і крыўды, і памылкі,
забудуцца чужыя гарады.

Туга ў душы, блукаючы між соснаў.
Ізноў шукаю ў цішыні сябе.

Ільецца боль пранізлівы, і моцна
хвалюе прадказанне «быць журбе».

Ганю яго, і неба абдымаю,
і не баюся хвосткага дажджу.
Не веру ў лёс. Жыву, пакуль кахаю,
шчаслівая — без сораму кажу.

ВЯСНА

Так спакойна мне ў сонечным свеце
на парозе ласкавай вясны,
не сціхае задзірысты вецер,
разгуляўшыся ў лапах сасны.
Ад птушыных гарэзлівых спеваў
наваколле смяецца, звініць...
Адбіваецца рэхам ад дрэваў
гоман лесу і ўдалеч ляціць.

Валасы распусцілі бярозы,
прыгажуні ў сукенках сваіх,
я іду па знаёмай дарозе,
як сябровак, вітаючы іх.
Асалода бязмерная ў сэрцы,
асалода ў вачах, у душы...
А вясна расцвітае, смяецца,
і так хочацца, хочацца жыць!

ПРОЗА

Уладзімір Цішуроў ЗУХА

Апавяданне

Цішуроў Уладзімір Карпавіч нарадзіўся 24 студзеня 1956 года ў вёсцы Навапруддзе Круглянскага раёна. Вучыўся ў Маскоўскім абласным педінстытуце імя Н. К. Крупскай і ў Магілёўскім педінстытуце імя А. Куляшова. Працаваў настаўнікам фізкультуры ў школе, культработнікам, аўтарам-выканаўцам Магілёўскай філармоніі і Мінскага абласнога музычнага таварыства. Быў старшынёй літаб'яднання «Світанак» пры раённай газеце «Сельскае жыццё». Аўтар кніг «Першая струна» (1996), «Маўчана» (2001), «Бэйс» (2003) і інш.

1

У апошнія дні лістапада і на пачатку снежня паверхня зямлі зраніцы адкрывалася вачам пацямнелай, строгай і ўцвярдзелай, як панцыр чарапахі. І слова з вуснаў чалавека ляцела ў прастору лёгка, імкліва, як страла з лука старажытнага печанега. Праўда, само паветра было лёгкае, без цяжару вільгаці і іншых прасторавых плыняў.

Зуха, выйшаўшы з хаты, доўга стаяў у двары, паглядаў на аб'інелую траву, ссохлае безжыццёвае пустазелле, якое паўзрастала на някратаных суседніх агародах. Гаспадары іхнія даўно паўміралі. Дзеці, іх нашчадкі, жылі цяпер па гарадах, у кватэрах з усімі выгодамі, адцураўшыся бацькоўскіх хат і сядзіб.

Хата, у якую гады тры таму ўбіўся жыць Зуха, належала Дылі Капчук, былой гараджанцы, а цяпер вяскоўцы. У гэтай хаце некалі жылі яе бацькі. Дыля пасля перабудовы і развалу СССР пераехала ў вёску Падмаскоўя, каб даглядаць іх, састарэлых. Працы з акладам сабе не шукала — ні ў калгасе, ні ў якой установе райцэнтра. Яна ноччу і ўдзень употай гнала самагон і збывала мясцовым выпівохам. Тыя саматужны моцны напой хвалілі і ўпоцемках спяшаліся да Капчыхі, каб набыць чарговую пляшку. Капчыха была вельмі ўважлівая да мясцовых мужыкоў, асабліва халастых. Першага мужа, як кажуць, яна адбіла, вырвала з чужой сям'і, калі жыла пад Масквой. Ад яго ж зацяжарала і нарадзіла дачку. Але з ім, уцекачом ад першай сям'і, ладу не было. Неяк пасварыўшыся, ён пабег да першай жонкі, маўляў, пусці назад, даруй здраду. Але тая дараваць ужо не змагла.

Муж вярнуўся назад, але Дыля пакінула яго на адзіноце, паехаўшы ў вёску ў Беларусь разам з нямоглымі бацькамі.

— Можа, хутка вярнуся, мо сястра на доглядзе падменіць? — сказала на развітанне мужу. Той застаўся адзін у аднапакаёвай кватэры. Самота, журба ахапілі яго ў сваімі халоднымі чорнымі прасцінамі, заміналі жыццю. Ён стаў бавіць час у кампаніі выпівох, бамжоў. Схуднеў, няголенае аблічча пацямнела, нячыстая апрадка боўталася на ім, не раўнуючы, як на пудзіле на агародзе. Перад смерцю наведаў Дылю з дачкой. Але людзі бачылі, што больш часу размаўляе з цешчай ці сядзіць у адзіноце на лаўцы пры плоце ды паліць цыгарэту за цыгарэтай. А праз шыбіну з хаты цікавалі за ім Дыля і цешча. І праганяць з двара не праганялі, але ж радасці сустрэчы і сумеснага бытавання не праяўлялі.

Пасля смерці нялюблага мужа Дыля знайшла сабе новага чалавека — спакойнага і разважлівага калгаснага пастуха па мянушцы Шупа. А перад тым яна набыла ў вёсцы два пустуючыя дворышчы. У адным з іх засялілася з калгасным пастухом, а другое пакуль што пуставала. Запуставала і хата бацькоў.

І вось на бацькаўшчыне Дылі засяліўся Зуха. Меў ён больш за сорак гадоў. Адметным было тое, што яго карыя вочы ў час размовы з якім чалавекам неспакойна бегалі па баках, было ў іх больш скрытнасці, чым шчырасці. Адзенне на ім было пераважна шэрых тонаў, часцей нямытае альбо дрэнна вымытае. Хто вымые, калі ў двары не было гаспадыні?

Была ў гаспадарцы Зухі маладая порсткая кабыла Муха. Нейкую асаблівую роднасць меў да яе, а яна да яго. Часам размаўляў з ёй лагодным голасам, гладзіў даланёй па шыі. Мусіць, з гэтае прычыны Муха была паслухмяная. Аднак кармавы запас для кабылы ў гаспадара быў мінімальны, бо рэдка можна было ўбачыць з касой на лузе ці на кінутым агародзе, дзе расла трава. Украдзены ўначы ў калгасе рулон сена ён растрасаў раніцай на выгане, варочаў апоўдні граблямі, і ў вяскоўцаў стваралася ўражанне, што чалавек сам накасіў і цяпер вось сушыць сена. Аднак крадзенага сена да канца зімы кабыле не хапала, і яе можна было бачыць у лютым навязанай на ланцугу на чыім-небудзь пустым агародзе. Скаціна з голаду скубла жосткую ссохлую восеньскую травіцу, змірыўшыся з лёсам гаротніцы.

Зуха доўгі час жыў недзе на поўдні краіны, блізу райцэнтра, і працаваў у калгасе. Меў жонку, дзіця, жылі ў калгасным катэджы. Выпіўшы чарку-дзве гарэлкі, Зуха рабіўся вельмі агрэсіўным і брыдкаслоўным, выказваўся праз слова матамі. Мог прынізіць, аблаяць чалавека па нязначнай драбязе. У зносінах быў несаступлівы, асабліва ў спрэчках. Да таго ж часцяком спакушаўся на калгасную ці людскую маёмасць, прасцей кажучы, краў яе ў цёмны час сутак. Тамашняе калгаснае начальства спаймала яго на крадзяжы, але заяву ў праваахоўныя органы не напісала. «Пакуль я добры, едзь адгэтуль з маіх вачэй, — сказаў калгасны старшыня, — а то за твой гэты крадзеж упяку ў цюрму! І ўсё! І ўвесь разговор!» Зуха дабрынёй старшыні пакарыстаўся і палічыў за лепшае пакінуць месца, дзе своеасабліва прыжыўся.

У суседняй вёсцы Ходава, за кіламетр ад Рэхвы, дзе атабарыўся Зуха, жылі некалі яго дзед і бабуля. Пакінуўшы памянёны калгас, прыехаў на дзедаўшчыну, але хата дзеда заняпала, і ён стаў жыць у дзядзькі. Узялі на працу ў калгас жывёлаводам. Зуха выкупіў у калгасе жарабя і стаў яго гадаваць.

Жонка дзядзькі часта хварэла, не мела здароўя, каб даглядаць сваю сям'ю: мужа, дачку і сына. А тут яшчэ родзіч мужа прыбіўся і патрабаваў увагі.

«Шукай сабе хату!» — неяк у чарговым п'яным застоллі заявіў дзядзька. Зуха спачатку здзівіўся сказанаму, потым праглынуў крыўду і пасля нялоўкага

маўчання прахрыпеў: «Ланна... Пашукаю». Дыля, калі дала Зуху вусны дазвол пасяліцца ў хаце бацькоў, сказала: «Но ты мне за это будешь давать кабылу... Навоз возить, пахать... Понял?» — «Харашо...» — даў згоду той.

2

Як працаваў у калгасе на жывёлагадоўчым комплексе, клопат пра кавалак хлеба на стале асабліва Зуху не турбаваў. Калі ў калгаснай касе не было грошай на выплату заробкаў, ён шукаў і знаходзіў іншыя шляхі, каб зарабіць. Вясковыя кабеты-пенсіянеркі прасілі прывезці некалькі павозак гною на агарод ці папілаваць дровы, потым пакалоць і скласці ў сцірту — за гэта плацілі грошы. Да таго ж запрашалі да стала, дзе была, як кажуць, чарка і скварка. На крадзяжы калгаснага гною Зуха, сцвярджаюць, неяк і пагарэў. Калі злодзей скідаў гной на агарод адной з пенсіянерак, да яго пад'ехала машына калгаснага старшыні.

— Дак гэта ты што-о?! — павышаным тонам пачаў старшыня. — Хадзяінам калхоза стаў? Што хачу, тое і бяру, га? Хадзяінам стаў? — І праз паўзу ў вушы «хадзяіна» паляцелі пагрозы. — Шас міліцыю вызаву, яны табе пакажуць, дзе ракі зімуюць! Гэта ж нада так абнаглець, сярод дня калхозны навоз прадаваць?! Пенсіянеркам!

Зуха бачыў, як старшыня выхапіў з кішэні мабільнік і стаў ціснуць пальцам на кнопкі. «Мусіць, у міліцыю звоніць, павяжуць!» — Страх і трывога нябачным калючым дротам абхапілі нутро.

— Дак, Іванавіч, што ж з-за гэтага няшчаснага гною міліцыю трэба вызываць? Ён і так у калхозе прападае... Сколькі яго астаецца пасля пасяўной, на лета? Мора! Ён жа ўсё роўна завалецца!

— Не тваё дзела! Красці не пазволю! Так усе будуць валачы, кожны сам для сябе, дык што тады будзіць?

— Ай, узяў я там ужо трохі, я што — тонамі браў?

— Ты мне не размазыхвай! Так, кідай, што скінуў, на калёсы і вязі назад, на комплекс.

— А ху-ху, ні хо-хо! — цынічна парыраваў Зуха.

— Што? Ты мне яшчэ тут будзеш хохокаць! — Дзверцы машыны адчыніліся, і старшыня, мужчына камплекцыі штангіста, рушыў да калёс. — Скідай, я сказаў!

— Не падхадзі! А то віламі тваё гэта пуза праткну!.. — прыгразіў Зуха.

Старшыня спыніўся.

— А, Іванавіч! Дарагі ты наш, а што ж вы так з гэтым гноем, з гэтай крошкай? — З двара праз агарод па снезе спяшалася да іх Гануля Скокава. — Чаго ўжо так сварыцца, кідацца адзін на аднаго? Я вам заплачу, выпішу ў канторы гэты гной няшчасны! Сколькі ён яго ў вас узяў ці ўжо так абкраў?... Крадуць машынамі і возюць, а тут якіх пяць кіло гною — і такі гвалт!

Старшыня павярнуў голаў да Ганулі. Тая і адзеннем, і паводзінамі нагадвала гераіню з камедыі Янкі Купалы «Паўлінка», якая заўсёды казада «тудэма-сюдэма». На высахлай постаці боўталася чорная нежаночая балоневая куртка, падперазаная поясам з квяцістага хатняга халата, ніжэй — цёмная спадніца, а на нагах былі мужчынскія саракаапошняга памеру гумовікі.

— І вы за яго заступаецеся? За злодзея? Стыдна вам далжно быць... Такая вы, ужо ў старасць ідзяце і во — крадзеным пользуетесь!

— Ай, ну якое ён тутакі ўкраў?

ПАЭЗІЯ

Ала Клемянок
СВЕДКІ
ПАЧУЦЦЯЎ
МАІХ

Вершы

Клемянок Ала Леанідаўна нарадзілася 6 кастрычніка 1961 года ў Маладзечне. Скончыла факультэт журналістыкі БДУ (1985). Працавала карэспандэнтам у шматтыражнай газеце «Приборостроитель», рэдактарам гарадской газеты «Наш дзень» (Маладзечна), загадчыкам аддзела культуры смагонскай раённай газеты «Светлы шлях», кіраўніком літаратурна-драматычнай часткі Мінскага абласнога драмтэатра. Аўтар зборнікаў паэзіі «Яны не ведалі мяне», «Бывай, Альба Рутэнія», «Рэфлексіі», «Не пускайце ў сэрца адзіноту» і інш. Лаўрэат Гродзенскай абласной прэміі рукапісаў імя Цёткі (Алаізы Пашкевіч).

КАМЯНІ

На Беларусі час збірання камянёў,
напэўна, не завершыцца ніколі.
Бо кожную вясну блішчыць у полі
каменне, як карэнне ад камлёў.

Хто накідаў іх злоснаю рукою
у агарод наш і з якой прычыны?
Ці ледавік зляпіў іх з нашай гліны?
Ці гойсалі тут чэрці талакой?

Пасля разгулу зімняга штогод
збіраем камяні на Крэўскі замак.
Знаходзіць да стваральнасці напрамак
аблашчаны цяплом вясны народ.

Як той Сізіф, што быў багамі пакараны,
крывіч не крыжам — каменем «уганараваны»...

ПРОЗА

Капіталіна Падвіцкая КАЛОДЗЕЖ

Апавяданне

Падвіцкая Капіталіна Леанідаўна нарадзілася 7 чэрвеня 2006 года ў Мінску. Скончыла музычную, мастацкую і тэатральную школы. У 2022 годзе паступіла ў Ліцэй Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта на філалагічны профіль. Студэнтка факультэта філалогіі і сацыяльных навук БДУ.

У «Полымі» друкуецца ўпершыню.

1

Кажуць, што жывёлы падобныя на сваіх гаспадароў. Гэта, пэўна, праўда, але ці заўважалі вы, наколькі выразней на сваіх гаспадароў падобныя іхнія ўласныя хаты? Там, прызнацца, не проста падабенства, але цэлае ўвасабленне асобы: у матэрыялах, парадку, размяшчэнні мэблі... Здаецца, глядзіш на хату — адразу разумееш, хто і як ў ёй жыве.

2

Хатка стаяла наводшыбе. Старэнькая, нізенькая, амаль, здаецца, закінутая, без выразных асаблівасцяў, нават без лебедзяў з шынаў на ўчастку, без буйных суквеццяў уздоўж плота, без лавак і ліхтароў. Толькі каменны, як мы ведалі, глыбокі калодзеж уздымаўся над зямлёю. Калі ж яго не лічыць, то адзінай адметнай рысай хаткі некалі была яе, як і цяпер можна, калі надта добра прыгледзецца, заўважыць, крэпкасць, трываласць, геаметрычнасць, якаснасць, з якой гаспадар закладваў кожнае бервяно, ставіў кожнае акенца ў белую раму, фарбаваў кожную цалю ў лагодны цёмна-карычневы колер. Але ад любові, нават самай якаснай, працы ў рэшце рэшт застаецца толькі намёк на яе мінулую дасканаласць, адбітак калішняй прыгажосці і ўражнасці.

Вяртаючыся да пытання пра дамы і іх здольнасць адлюстроўваць жыццё гаспадароў... Амаль кожны дом — свайго роду жывы арганізм, які нараджа-

ецца, живе, памірае (мабыць, толькі нашчадкаў не дае), то-бок мае класічны цыкл існавання, уласцівы жывым істотам. Менавіта таму ў большасці выпадкаў няцяжка ўцяміць, чый дом перад вамі: маладой пары, вялікай дружнай сям’і, адзінокага дарослага альбо старога.

Дык вось, мяркуючы нават не толькі па адсутнасці ўпрыгажэнняў на ўчастку, не па аблупленай фарбе (некалі якасна пакладзенай на сцены), не па занадта трывалай цішыні наўкол дома, колькі проста па агульным уражанні, якое ён ствараў сваёй нізкасцю, старасцю, абыхавасцю, кволасцю, можна было з упэўненасцю разумець: надыходзіць ягоная апошняя часіна.

Мінулы гаспадар крэпкай, грунтоўнай, лагодна-карычневай хаткі нядаўна назаўжды сышоў у невядомым напрамку, па якім яшчэ нікому з жывых не дадзена было прайсці да канца і вярнуцца. Ён не быў хворы, не дэманстраваў сваімі паводзінамі хуткі сыход, не скардзіўся і не кідаўся (прынамсі, нам тое невядома) у філасофскія развагі пра сэнс быцця і хуткабежнасць жыццёвай плыні чалавека. Ён, хутчэй за ўсё, адляцеў у сне, спакойна пакінуўшы на зямлі свае спадзяванні і мары, калі яны ўвогуле ёсць у старых, пачак недапаленых цыгарэт, разгорнутую на трэцяй старонцы свежую газету і — хоць і невялікую — ладную ўтульную хатку, што стаяла наводшыбе.

Праўду кажучы, не ён адзін знік: гэты паслядоўны ланцужок стаў найболей яскрава заўважны апошнім часам, бо прычынай знікнення вяхароў перастала быць толькі смерць, якая заўжды прыцягвае да сябе шмат увагі. Прычыны былі розныя: дзеці перавезлі бабулю ці дзедуся ў горад, кволасць стала сапраўднай пагрозай, пагоршыўся стан, плаціць за хатку стала занадта дорага, яшчэ якія-ніякія прычыны... Словам, знікненне з вёскі стала такім натуральным, што і смерць перастала быць страшэнным здарэннем: яна добра ўладкоўвалася ў шэраг падзей, праз якія хаты пусцелі, людзі знікалі, сувязі абрываліся, а мястэчкі і вёскі захрасалі ў ціхай невядомасці, быццам чакаючы цуду, які мог бы абудзіць іх ад вечнага сну.

Менавіта таму, калі, як кажучь, зрабіць своеасаблівы зрэз, каб зразумець, што з нашай даволі буйной і яркай вёскі засталося, можна з сумнай усмешкай заўважыць, толькі дваіх старых, якія яшчэ «трымаліся» за свае хаткі: гідкую, дзіўную, падобную на Кульшу сваёй звар’яцеласцю і схільнасцю да варажбіцтва, бабу Т., што зайздросціла старому, які меў на сваёй зямлі глыбокі калодзеж, і, уласна, мяне: старога В., які быў, дарэчы кажучы, некалі добрым сябрам «мінулага гаспадара». Смерць яго не надта моцна нас кранула, як добра ні ставіліся б мы да таго працавітага, сумленнага і шчодрога чалавека, бо чым болей жывеш на свеце, тым больш звычнымі падаюцца нават самыя страшныя падзеі. Смерць, дарэчы, увогуле няправільна называць страшэннай падзеяй: менавіта смерці мы абавязаны жыццём, жыццю абавязаны смерцю, і дурныя тыя, хто кажа, што хоча жыць вечна на нашай дзівоснай зямлі.

Але не самім фактам смерці старога цікавае дадзенае здарэнне, а тым, што адбылося пазней. Добра ведаючы, што ў нябожчыка ёсць сын (жыў недзе далёка ў горадзе, ніколі не прыязджаў і, як мне вядома, нават не тэлефанаваў), мы з бабу Т. халера ведае якім чынам (неяк праз мясцовую пошту, здаецца) звязаліся з ім, каб паведаміць пра смерць бацькі. Самі неяк сабралі грошы на пахаванне, паклалі старога на ўскрайку могілак, а хату да прыезду сына (які, дарэчы, папрасіў нас не чакаць яго і самім заняцца апошняй вандрожкай старога) вырашылі не чапаць, пакінуць некранутай. Гісторый пра абыхавых

Уладзімір Караткевіч ЛІСТ П. М. МАШЭРАВУ

У аддзеле рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі (ф. 11, воп. 2, адз. зах. 573) захоўваюцца чарнавы рукапіс і машынапіс падрыхтаванага Уладзімірам Караткевічам ліста, адрасаванага першаму сакратару ЦК КПБ Пятру Міронавічу Машэраву (1918—1980). У звароце выказваецца трывога наконт лёсу гістарычнага цэнтра Мінска ў сувязі з запланаванай рэканструкцыяй, у выніку якой страціцца адметнасць сталіцы Беларусі.

На жаль, згаданыя крокі па ўратаванні старажытнай Нямігі не дасягнулі жаданага выніку, бо на час стварэння і адсылкі ліста вуліцу ўжо пачалі рэканструяваць — зносіць прылеглыя дамы. Але ўдалося захаваць Верхні горад з яго адметнай архітэктурай, бо амаль усе яго будынкі меркавалася знесці, каб зрабіць перспектыву ад трыбуны на Цэнтральнай (сёння Кастрычніцкай) плошчы да Свіслачы. Менавіта дзякуючы падпісантам ліста (а подпісы, верагодна, збіраў сам У. Караткевіч), Асобам з вялікай літары ў беларускай культуры, літаратуры і навучы, удалося пераканаць кіраўніцтва рэспублікі адмовіцца ад папярэдняга плана рэканструкцыі.

Ліст можна датаваць 1970 годам. Па-першае, ёсць спасылка на Пленум ЦК КПСС, які адбыўся ў снежні 1969 года. Па-другое, у эсэ «Наш дзядзька Рыгор», прысвечаным юбілею Рыгора Шырмы і перададзеным у часопіс «Маладосць» 26 снежня 1971 г., прысутнічае запіс: «Калі б ні прыйшоў да яго — ён заўсёды паможа. Першы, напрыклад, падпішацца пад лістом аб зберажэнні гістарычнага цэнтра Мінска» (у часопіснай публікацыі гэты сказ адсутнічае). І сапраўды, першым сярод падпісантаў стаіць прозвішча Рыгора Шырмы.

Ліст друкуецца паводле машынапісу.

ПЕРШАМУ САКРАТАРУ ЦК КП БЕЛАРУСІ
ТАВ. МАШЭРАВУ П. М.

Паважаны Пётр Міронавіч!

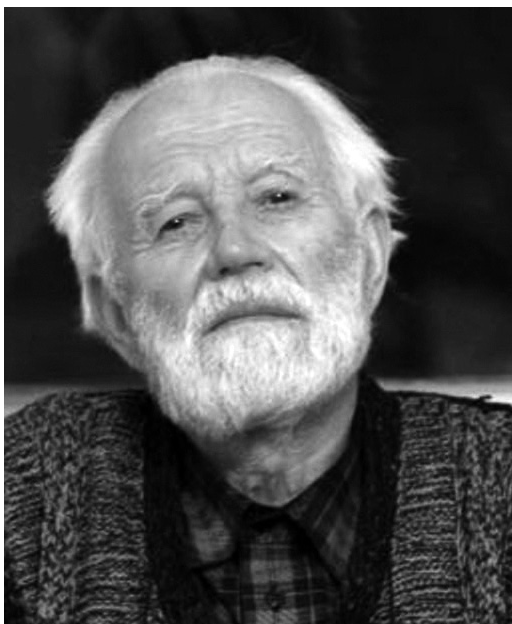
Беларуская культурная грамадскасць вельмі ўстрыможана далейшым лёсам цэнтра нашай сталіцы — старажытнага Мінска. Горад-герой, горад-партызан, ён быў амаль зусім разбураны фашысцкімі захопікамі, і таму помнікаў гісторыі і архітэктуры збераглося ў ім мала. Усе яны размешчаны на параўнаўча невялікай тэрыторыі — па вул. Няміга, Астроўскага, Бакуніна, Герцэна, Рэвалюцыйнай, Музычным завулку, плошчы Свабоды. Тут знаходзяцца найцікавейшыя помнікі архітэктуры XVII—XIX стст., будынкі, звязаныя з устанавленнем Савецкай улады ў Беларусі, з дзейнасцю мінскага падполля.

На нашу думку, гэты старажытны цэнтр горада абавязкова трэба — у адпаведнасці з Законам аб ахове помнікаў, прынятым нядаўна сесіяй Вярхоўнага

Зміцер Давідоўскі

МІКОЛА АЎРАМЧЫК — ПАЭТ І ЧЫТАЧ БЕЛАРУСКАЙ ЗАЛЫ

Мікола Якаўлевіч Аўрамчык нарадзіўся 14 студзеня 1920 года ў вёсцы Плёсы Бабруйскага павета Гомельскай губерні (сёння Бабруйскі раён Магілёўскай вобласці). У 1938 годзе паступіў на філфак Мінскага педагогічнага інстытута імя А. М. Горкага (сёння Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка). З 1941 па 1942 год ваяваў на Паўночна-Заходнім і Волхаўскім франтах. Падчас выхаду з акружэння ў чэрвені 1942 года трапіў у палон да іспанцаў, а потым немцамі быў вывезены ў Рур на каменнавугольныя шахты і ў красавіку 1945 года вызвалены англічанамі. Пазней Мікола Якаўлевіч напіша раман «У падзямеллі» (1986) і вельмі цяжкую аўтабіяграфічную аповесць «Палон» (1991). У гэтых кнігах ён праўдзіва раскажаў пра Вялікую Айчынную вайну, пра ўсе жахі нямецкага палону, здзекі фашыстаў са зняволеных, жорсткія забойствы і г. д.

Пасля Перамогі працаваў на аднаўленні Данбаса, а ў 1949 годзе скончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працаваў у рэдакцыях газет «Чырвоная змена», «Літаратура і мастацтва» і часопіса «Полымя». У 1947 годзе быў прыняты ў Саюз пісьменнікаў СССР. З 1953 па 1980 год быў рэдактарам аддзела паэзіі часопіса «Маладосць».

У суаўтарстве з Нілам Гілевічам напісаў сатырычную паэму «Сказ пра Лысую гару», якая даволі працяглы час распаўсюджвалася ў машынапісе. Дзеля яе напісання быў узяты агульны псеўданім Францішак Вядзьмак-Лысагорскі. Паэма вельмі хутка стала папулярнай, і яе пры першай жа магчымасці цытавалі. Яна была напісана ў жанры ананімных паэм «Энеіда наываварат» і «Тарас на Парнасе».

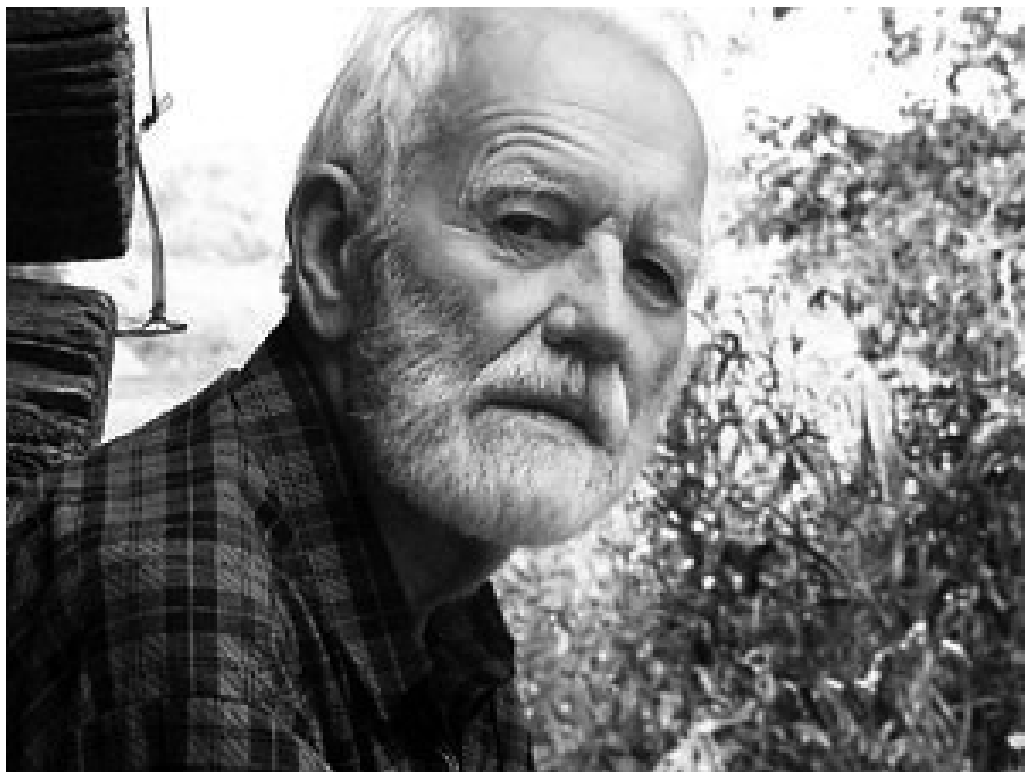
Наконт працы над паэмай «Сказ пра Лысую гару» Мікола Якаўлевіч успамінаў так: «Амаль сорак гадоў таму пісалі з Гілевічам, жартуючы па-студэнцку. А вось што атрымалася: ён сцвярджае, што адзін пісаў, а Аўрамчык толькі хохмы расказваў. Між тым Бураўкін, сябар Гілевіча, лічыць, што ўдвух пісалі. Рыгор Барадулін упэўнены, што на семдзесят працэнтаў «Сказ...» Аўрамчыкам напісаны. У Амерыцы доктар навук выдаў аб'ектыўную працу, дзе робіць выснову, што і

Аўрамчык, і Гілевіч усхвалілі сябе і груба абышліся з іншымі. Янка Брыль даўно казаў: «Нічога там няма». І я кажу: дык і не было! А чаму іншыя пісьменнікі не адгукнуліся? Таму, лічу, што Гілевіча баяліся, а Аўрамчыка саромеліся...»

Абодва аўтары славутай паэмы былі актыўнымі чытачамі аддзела-залы беларускай літаратуры Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі (раней Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Леніна).

Мікола Якаўлевіч жыў у вёсцы Ступяні Бабруйскага раёна Магілёўскай вобласці. Але ў бібліятэку прыязджаў даволі часта, як у стары, так і ў новы будынак. Толькі калі яго ўзрост пераваліў за 90 гадоў, пачалі прыязджаць яго дочки Святлана, Ірына і Наталля. Чамусьці адразу ўтрох, зрэдку ўдзвюх.

Памятаю Міколу Якаўлевіча з кіёчкам, з якім ён не расставаяўся з-за пашкоджанай падчас палону нагі, але заўжды з усмешкай, з добрым і трапным народным гумарам. Напрыканцы 2009 года, прыкладна ў дваццатых чыслах снежня, арганізавалі да 90-годдзя Міколы Якаўлевіча выстаўку. Прыйшоў ён ужо ў студзені 2010-га пасля праваслаўных Калядаў. Пра выстаўку ён нічога не ведаў, а яна была вялікая — на чатыры шафы. Адчыніўшы дзверы залы, паэт адразу заўважыў свой вялікі партрэт. Падышоў Мікола Якаўлевіч да выстаўкі і хадзіў каля яе хвілін пятнаццаць. Потым накіраваўся да нас і са здзіўленнем кажа: «І гэта я столькі надрапаў? Во напаскудзіў паперы». Усе разам парагталі з гэтых слоў паэта, а пасля святкавання юбілею ён прыйшоў са сваімі дочкамі, якія пакінулі цёплы і пранікнёны запіс у кнізе водгукаў супрацоўнікам беларускай залы за ўвагу да творчасці бацькі. Прычым мы пра іх намер нічога не ведалі.

Мікола Якаўлевіч у вёсцы Ступяні

АНДРЭЙ БЕМБЕЛЬ І ЯГО ЛІНІЯ ЖЫЦЦЯ

Андрэй Бембель у сваёй майстэрні. 1974 г.

17 кастрычніка споўнілася 120 гадоў з дня нараджэння народнага мастака БССР, педагога і грамадскага дзеяча Андрэя Ануфрыевіча Бембеля. А 13 кастрычніка наступнага, 2026-га, будзе 40 гадоў з таго дня, як ён адышоў з жыцця.

Час ідзе, і тут нічога не зробіш. Але ў гісторыі беларускай культуры ёсць асобы, якіх забыць нельга. Такім чалавекам быў Андрэй Бембель. Яго імя добра вядома не толькі ў нашай краіне. І гэтая вядомасць звязана, галоўным чынам, з яго працай над такімі творамі, як манументальныя рэльефы ў інтэр'еры Дома ўрада і на помніку-абеліску на плошчы Перамогі ў Мінску, кампазіцыя «Герой Савецкага Саюза Мікалай Гастэла», мемарыяльны комплекс «Брэсцкая крэпасць-герой» і, канешне ж, славыты манумент «Курган Славы» на 21-м кіламетры Маскоўскай шашы — любімае дзецішча Творцы.

Але мала каму вядомы той няпросты жыццёвы шлях, напоўнены пераамамі і паражэннямі, поспехамі і расчараваннямі, па якім прыйшлося прайсці скульптару, каб дасягнуць гэтых і іншых вяршынь. І незадоўга да смерці ён вельмі шкадаваў, што не ўдалося ажыццявіць даўнія мары: стварыць помнік Канстанціну Заслонаву, мемарыял героям Сталінграда, паставіць у Навагрудку помнік Адаму Міцкевічу і помнік-бюст Аляксандру Блоку ў вёсцы Лапаціна на

Піншчыне, дзе паэт, ён жа «табельшчык 13-й інжынерна-будаўнічай дружны», правёў амаль 200 дзён — са жніўня 1915-га па сакавік 1917 года, будучы на Заходнім фронце Першай сусветнай вайны. І яшчэ, помню, вельмі шкадаваў мастак, што ў кастрычніку 1980 года не пабываў там на адкрыцці музея А. Блока — першага літаратурнага музея паэта ў СССР.

Нязменная, непазбыўная думка аб творчасці не пакідала скульптара нават у перыяд яго цяжкай хваробы. Да самай смерці ён думаў, разважаў, гаварыў пра мастацтва, якое было для яго надзеяй, сумленнем, існаваннем. І я таму сведка, бо сустракаўся з творцам вельмі часта на працягу апошніх дваццаці гадоў яго неспакойнага, бурнага жыцця і нават працаваў побач з ім, калі ён у першай палове 1980-х узначальваў Саюз мастакоў БССР. Так, я ўспамінаю тыя часы, калі мы былі побач — і ў творчасці (я пісаў пра яго ў СМІ шмат разоў), і ў сямейнай прасторы, і ў паездках у Маскву на розныя мерапрыемствы, у тым ліку на ўручэнне яму сярэбранага медаля імя М. Б. Грэкава. А хіба можна забыць нашы сяброўскія бяды, нягледзячы на вялікую паміж намі розніцу ва ўзросце — цэлых 35 гадоў!

А. Бембель (у цэнтры) на Кургане Славы

Прыгадваю першую сустрэчу з Бембелем восенню 1965-га, калі я, выпускнік Ленінградскага ўніверсітэта, пачаў працаваць у Дзяржаўным мастацкім музеі БССР. Мяне пазнаёміла з ім Алена Васільеўна Аладава. Упершыню пабачыўшы яго, я вельмі разгубіўся. Бембель быў ледзь не адзіным выдатным беларускім мастаком, якога я ведаў яшчэ ў Піцеры па рэпрадукцыях яго знакамітай кампазіцыі пра Мікалая Гастэлу. А трошкі пазней мы пасябравалі. Андрэй Ануфрыевіч быў чалавекам няпростым, супярэчлівым, меў складаны, часам выбухны характар, і кантактаваць з ім было не заўсёды «ўтульна». У параўнанні з ім мае ўзаемаадносіны з яго калегамі — Аляксеем Глебавым, Сяргеем Селіханавым, Заірам Азгурам, Андрэем Заспіцкім — былі больш роўнымі. І многія здзіўляліся, як гэта мне ўдавалася знаходзіць з «некіраваным» Бембелем агульныя тэмы для добрых сяброўскіх гаворак і няпростых дыскусій.

Словам, Андрэя Ануфрыевіча як чалавека я паспеў нейкім чынам «вывучыць» знутры. Да таго ж я добра ведаў і другую (апошнюю) жонку Бембеля — Марыю Вікенцьеўну Мякінікаву, прафесара, доктара медыцынскіх навук, выдатнага спецыяліста па склеромнай праблеме; і быў знаёмы з яго дзецьмі ад першай жонкі, скульптара Вольгі Анатольеўны Дзядок — Кларай і Алегам, вядомым філосафам, паэтам, публіцыстам, які ў рэшце рэшт стаў паслушнікам і манахам. А зараз я сябрую і з унучкай Андрэя Ануфрыевіча — арт-крытыкам і культуралагам Таццянай Алегаўнай Бембель.

Андрэй Ануфрыевіч быў натурай складанай і вельмі неадназначнай. Ён часам мог быць несправедлівым да сваіх калег, іншы раз шумна і надоўга разыходзіўся з кімсьці ў поглядах на што-небудзь, звязанае з творчасцю, альбо на педагагічнай і грамадскай глебе. Прызнаваць свае памылкі Бембель не вельмі любіў. Іншы раз мне даводзілася, праўда, не заўсёды паспяхова, быць «трацейскім суддзёй» у вырашэнні такіх канфліктаў, як гэта было, напрыклад, з Анатолем Анікейчыкам, у адносінах да якога Бембель у апошнія гады быў не зусім справядлівы. Разам з Леанідам Шчамялёвым, якога Бембель паважаў і нават вылепіў з натуры яго партрэт, мы неяк памірылі абодвух, але, як аказалася, не да канца. На пахаванне свайго настаўніка Анікейчык так і не прыйшоў. Мо проста не змог — па нейкіх аб'ектыўных прычынах... Зараз дакладна скажаць не магу...

Мяркую, што ўпершыню «чорная кошка» прабегла паміж імі, калі з двух конкурсных партрэтных бюстаў Янкі Купалы, створаных Бембелем і Анікейчыкам для ўстаноўкі ў 1973 годзе дароўнага помніка ў Араў-парку пад Нью-Ёркам, эксперты аддалі перавагу апошняму, гэта значыць вучню Бембеля. Такое, канешне, самалюбівому таленту перажыць было цяжка, хаця, уласна кажучы, Анікейчык тут быў зусім ні пры чым...

З іншага боку, Бембель рознымі спосабамі вельмі шчыра дапамагаў сваім студэнтам, часам засцерагаючы іх ад памылак у творчых і бытавых дзеяннях. Асабліва шанаваў «некіруемага», але таленавітага мастака і спартсмена Канстанціна Сароку (з яго бацькам, таксама скульптарам, — цяпер зусім забытым, Бембель пасябраваў адразу пасля вайны); прадказаў вялікую будучыню Льву Гумілеўскаму і таму ж Анатолю Анікейчыку, паважаў мастакоўскі дар Анатоля Арцімовіча, Івана Міско, Уладзіміра Слабодчыкава, Аляксандра Мятліцкага, Святланы Гарбуновой, Леаніда Давідзенкі, Уладзіміра Панцэлева, Аляксандра Фінскага, Юрыя Палякова... Назаўсёды мне запомніўся афарызм Андрэя Ануфрыевіча: «Для вырашчвання маладых талентаў не абавязкова

паліваць іх гноем». Не ведаю, ці сам ён яго прыдумаў альбо дзесьці вычытаў, але афарызм варты мудраца...

Карацей кажучы, з «гнязда Бембелевага» выйшлі амаль усе скульптары 1960—1980-х гадоў. Хтосьці з іх часам атрымліваў ежу і часовы прытулак у прасторным даваенным доме-майстэрні Бембеля на вуліцы Беламорскай, 42, а таксама прысутнічаў на хатніх святах у гонар дня яго нараджэння. У мяне захавалася фатаграфія, як у доме Андрэя Ануфрыевіча мы святкуем яго 70-гадовы юбілей.

І наогул, Бембель быў чалавекам, далёкім ад паказнога арыстакратызму і піжонства. Вельмі мала звяртаў увагі на побыт... Я бачыў яго і ў хатняй піжаме, і на кухні з пяльменькамі, і са шклянкай каньяку ў адной руцэ і цыгарэтай — у другой, і аднойчы на мінскім стадыёне «Дынама» ў час цырымоніі проваду з вялікага футбола лепшага бамбардзіра ў гісторыі каманды Эдуарда Малафеева. Здаецца, у кастрычніку 1972 года.

Дом у Андрэя Ануфрыевіча была звычайная мэбля, халадзільнік, тэлевізар і — вельмі многа кніг, часопісаў, газет і прадметаў мастацтва. На гэта ён грошай не шкадаваў! Затое, бываючы «на людзях» — у Тэатральна-мастацкім інстытуце, Саюзе мастакоў, на розных канферэнцыях, з'ездах, партыйных і творчых пленумах, на вернісажах і гэтак далей, — ён заўсёды быў акуратна і з густам апрануты, хадзіў звычайна ў беласнежнай сарочцы, цёмным касцюме і пры цудоўным гальштуку. А ў кішэньцы пінжака заўжды ляжала белая насоўка. Дэндзі, дый годзе!

А вось што казала пра яго Вольга Дзядок — жанчына, якая ведала пра свайго мужа быццам бы ўсё: «Андрэй — вялікі талент. Адданы сваёй справе. Жыццё ў мастацтве — гэта вызначае ўсё. Выдатны мастак. Манументаліст. І ў жыцці, і ў творчасці. Ён разумее і любіць жыццё ў шырокім маштабе. Чалавецтва — яго маштаб. Альбо як мінімум — краіна. Але які складаны і супярэчлівы гэты чалавек! Рысы, якія ўзаемна выключаюць адна адну. Усё пераблытана ў гэтым чалавеку, не разабраць, які ён ёсць на самай справе. А сам ён і не спрабуе ў сабе разабрацца, лічыць проста, што ён самы лепшы. Якая страсць у ім ні зааворыць — так, маўляў, і трэба...»

У пачатку 1980-х Бембель на працягу некалькіх месяцаў распавядаў мне пра сваё жыццё, пачынаючы з дзіцячых гадоў. Яго дзяцінства прайшло ў павятовам гарадку Веліжы Віцебскай губерні. Андрэй Ануфрыевіч вельмі шкадаваў, што ў 1924 годзе губерню «па жывому» парэзалі на часткі, у выніку чаго Невель, Себеж і яго родны Веліж апынуліся ў Расіі. На шчасце, жыхары Веліжа памятаюць свайго знакамітага земляка і адну з вуліц назвалі яго імем...

Андрэю споўнілася 12 гадоў, калі над краінай зашумелі жорсткія вятры рэвалюцыі. Веліж уяўляў сабой маленькі вірлівы кацёл, у якім рушыліся традыцыі, узнікалі новыя адносіны паміж людзьмі, яшчэ ўчора немагчымае становілася рэальным, недаступнае — даступным. Людзі радыкальна змяняліся — змяняўся і мой герой.

Менавіта тут, у Веліжы, Андрэй упершыню сустрэўся ў гімназіі з Міхаілам Георгіевічам Эндэ, які ў 1918-м пераехаў сюды з галоднага і халоднага Петраграда. Цяжка зараз сказаць, якім ветрам трыццацігадовага мастака занесла ў гэтую беларускую глыбінку. Спачатку ён настаўнічаў у школе II ступені і Мужчынскай гімназіі, якую наведваў Андрэйка. Менавіта тут Бембель пад даглядам Эндэ дакрануўся да малявання і лепкі. Трошкі пазней на вуліцы

Алесь Карлюкевіч

ДЭПУТАЦКІЯ КЛОПАТЫ УЛАДЗІМІРА ЛАБАНКА

Бываючы на Пухавіччыне, стараюся зазірнуць у Дукару. Старажытнае, багатае на гісторыю паселішча. Багатае і на славных ураджэнцаў. Адсюль родам — першы старшыня ЦВК БССР, першы старшыня Саўнаркама БССР Аляксандр Рыгоровіч Чарвякоў (1892—1937). Мястэчка Дукара — радзіма трох братоў — яўрэйскіх пісьменнікаў Чарны: Барух Нахман Чарны (1886—1938) — літаратуразнавец, празаік, публіцыст, рэдактар; Шмуэль Нігер (1883—1955) — літаратурны крытык, празаік і публіцыст; Даніэль Чарны (1888—1959) — паэт, празаік, мемуарыст, публіцыст, перакладчык. Дукара — радзіма мастакоў, акцёраў, вучоных, вайскоўцаў, палітычных і грамадскіх дзеячаў... І тут надзвычай багатая на асветніцкую гісторыю школа. У Дукорскай школе выкладаў заслужаны настаўнік БССР, адзін з пачынальнікаў беларускай савецкай драматургіі Ва-

сіль Савіч Гарбацэвіч (1893—1985). Пасля вызвалення Дукары ад фашысцкай навалы дырэктарам быў прызначаны Павел Мікітавіч Шычко, якому ў 1947 годзе было прысвоена званне заслужанага настаўніка БССР. Сярод вучняў — паэт, празаік, публіцыст Аляксандр Хазянін (нарадзіўся ў 1948 годзе), паэт Алесь Пісарык (нарадзіўся ў 1954 годзе), арганізатар і кіраўнік дукорскага партызанскага атрада ў час савецка-польскай вайны Андрэй Блажко (1895—1920), актрыса Таццяна Бандарчык (1902—1974), мовазнаўца, доктар філалагічных навук Марыя Жыдовіч (1906—1977)...

У 1926 годзе школу ў Дукары скончыў Уладзімір Лабанок (тады навучальная ўстанова называлася наступным чынам — Дукорская сямігадовая школа з сельскагаспадарчым ухілам). Вядомасць гэтага чалавека занатавана ў назвах вуліц. Адна з іх — вуліца Уладзіміра Лабанка ў мінскім мікрараёне Сухарава. Другая вуліца з імем беларускага дзяржаўнага дзеяча, аднаго з найболей яркіх кіраўнікоў партызанскага руху на Віцебшчыне — у Лепелі. На доме № 4 па Бранявым завулку ўсталявана мемарыяльная дошка ў гонар Героя Савецкага

Саюза Уладзіміра Елісеевіча Лабанка (1907—1984). Мар’інагорскі аграгатацкі каледж, у якім вучыўся дзяржаўны дзеяч, таксама носіць яго імя. А яшчэ ва Ушачах працуе музей народнай славы імя У. Е. Лабанка.

Пра гераічныя подзвігі партызанскага кіраўніка (дарэчы, ён адзіны з беларускіх партызан узнагароджаны ордэнам Суворова III ступені) напісана даволі шмат. Пра яго — і вершы, і дакументальныя фільмы... «Раскрыты купал // Яснага блакіту. // Зіхоткае кальцо маладзіка. // Вяртае незабыты час // З нябыту // Аціхлая // Зямлянка Лабанка...» (Рыгор Барадулін. «Зямлянка Лабанка»). Герой-партызан пасля вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, у верасні 1944 года, быў прызначаны старшынёю Полацкага аблвыканкама. Працаваў Уладзімір Елісеевіч і ў Гомелі, і ў Віцебску. Быў міністрам вытворчасці і нарыхтовак сельскагаспадарчых прадуктаў БССР, 12 гадоў займаў пасаду першага намесніка Старшыні Савета Міністраў Беларускай ССР. У 1974—1984 гг. — намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР. І ва ўсе гады сваёй працоўнай дзейнасці Лабанок абіраўся дэпутатам — і Вярхоўнага Савета БССР, і Вярхоўнага Савета СССР (дзеваць скліканняў!), займаў пасаду старшыні Савета Нацыянальнасцяў Вярхоўнага Савета СССР.

У Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь захоўваюцца цікавыя дакументы пра дэпутацкую працу нашага суайчынніка. У снежні 1975 года Уладзімір Елісеевіч піша справаздачу ў Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР аб сваёй дзейнасці. Пачатак дакумента складзены з улікам тагачасных палітычных, ідэалагічных варункаў: «У адпаведнасці са статусам дэпутата інфармірую аб праробленай працы ў Лунінецкай выбарчай акрузе № 77 за перыяд ліпень 1974 года — лістапад 1975 года.

За гэты час я, як дэпутат Савета Нацыянальнасцяў, не аднойчы сустракаўся з выбаршчыкамі прамысловых прадпрыемстваў, саўгасаў, калгасаў, устаноў акругі. Гэтыя сустрэчы паказалі, што рабочыя, служачыя, калгаснікі з вялікім працоўным уздымам працуюць па выкананні планаў дзявятай пяцігодкі, узятых павышаных сацыялістычных абавязальстваў на 1975 год і па дастойнай сустрэчы XXV з’езда нашай партыі. Усе гарача адабраюць унутраную і знешнюю палітыку Камуністычнай партыі і Савецкага ўрада.

У час сустрэч я інфарміраваў выбаршчыкаў аб рабоце першай, другой і трэцяй сесій Вярхоўнага Савета СССР дзявятага склікання, аб развіцці эканомікі краіны і рэспублікі. У выступленнях выбаршчыкі гаварылі пра ход выканання абавязальстваў, узятых калектывам і асабістых, і пра свае патрэбы па ажыццяўленні ў рэчаіснасць планаў развіцця гаспадаркі, калгаса, саўгаса. Так, 13 лістапада г. г. на сустрэчы ў гор<адзе> Століне, дзе прысутнічала болей за 450 чалавек, я зрабіў справаздачу перад выбаршчыкамі. Пасля майго даклада выступілі выбаршчыкі...»

А клопатаў, праблем у арганізацыі жыцця ў акрузе хапала. Многія з іх не вырашаліся гадамі. Адну з праблем выклалі выбаршчыкі з Сінкевіцкага сельсавета Лунінецкага раёна... У звароце захаваліся і прозвішчы тых, хто рыхтаваў ліст на імя Уладзіміра Елісеевіча, якому давяралі, на якога ўскладвалі свае спадзяванні: «...Ад імя выбаршчыкаў нашага сельскага Савета дэпутаты сельскага Савета Кулакевіч, Катовіч, Новікава, Капліч, Смірноў, Лукашэвіч, Лук’яновіч і другія.

Адказ дасылайце прама на Сінкевіцкі сельсавет Кулакевічу...»

Гэтыя грамадскія актыўныя, нераўнадушныя людзі прадстаўлялі інтарэсы жыхароў вёсак Сінкевічы, Мокрава, Вострава, Намокрава і Лутавень. Усе паселішчы размешчаны ўздоўж цячэння ракі Лань за 6—7 км ад яе ўпадзення ў Прыпяць. «... Можца сабе ўявіць, што значыць для насельніцтва гэтулькіх вё-

Галіна Часлаўская
РЭХА БАРОКА, КОСТКІ МАМАНТАЎ
І ЛЮДЗІ НА БАЛОЦЕ

«— То ж, мабуць, шчэ ніколі не было, штоб столькі сыходзілася на якую работу разам! Як у Юравічы на добры базар, дзетачкі!» — казаў адзін з герояў рамана Івана Мележа «Людзі на балоце».

Маленькае мястэчка Юравічы, што на беразе Прыпяці, для герояў Мележа — «вялікі свет». У Юравічы едуць на кірмаш, на вучобу, па лячэнне, да начальства дзеля вырашэння важных спраў... Так было ў дзяцінстве і для самога Івана Мележа. «На плошчы, акружанай драўлянымі і каменнымі будынкамі — крамамі і крамкамі юравіцкіх гандляроў і капэрацыі, — было ўжо даволі густа вазоў і людзей. Людзі варушыліся, хадзілі, і вазы ў гэтым людскім возеры, здавалася, танулі, паказваючы дзе-нідзе задраныя аглоблі ды конскія галовы» — так апісваюцца ў ягоным рамане Юравічы...

Іншыя народныя беларускія пісьменнікі, Іван Навуменка, распавядае, як ездзіў у Юравічы ужо як у мясціну, апісаную Іванам Мележам, і паўсюль бачыў ягоных герояў... «Канчаўся імглісты асенні дзень, церусіў дождж. Даволі разлеглае мястэчка, як бы заціснутае паміж двума высокімі зялёнымі пагоркамі, было ва ўладзе звычайнага клопату: па вуліцы, натужна равучы матарамі, плылі нагружаныя бульбай грузавікі, вяртаўся з пашы, з таго боку, дзе зелянелі сасоннікі, статак, ля чарады магізінаў і крам згружалі з машыны рагожныя цюкі і скрынкі».

Навуменка параўноўваў Юравічы з тым французскім гарадком, які Флабэр апісаў у рамане «Мадам Бавары», — туды ездзяць турысты, каб знайсці аптэку, дзе працаваў сужэнец галоўнай гераіні, прайсціся вуліцамі, дзе яна хадзіла... Хоць усе героі і былі «выдумкамі флабэраўскай галавы». Так і ў Юравічах вам пакажуць будынак, дзе быў зняволены Васіль Дзяцел, дом, дзе жыў старшыня Апейка, дарогу, па якой ехала Ганна Чарнушка і спалохалася каменя на адхоне...

За гарамі, за мурамі...

Для нас жа мележаўскія Юравічы паўсталі сонечнай веснавой раніцай у выхадны дзень — таму было ціха, і спакойна, і паветра, здавалася, звінела ад сонечнага святла і чысціні... А нас сустракаў палескі Нотр-Дам.

Недарэмна яго так называюць. Велічны храм за белай урачыстай брамай, позняе віленскае барока. Дый увогуле цэлы комплекс — праўда, частка карпусоў яшчэ ў заняўдбаным стане. Сёння тут Раства-Багародзічны праваслаўны мужчынскі манастыр. А пачалі ўзводзіцца гэтыя мury яшчэ ў 1707 годзе, і на конт гэтага існуе легенда...

У 1673 годзе мніх-езуіт Марцін Тыраўскі падарожнічаў тут, маючы пры сабе цудатворны абраз Маці Божай, які трымаў у куфры. Дык вось, у Юравічах коні мніха сталі, хоць што з імі рабі... А з неба — голас: «Колькі ты яшчэ будзеш мяне зачыняць ды знявольваць? Прыйшоў ужо час мяне тут пакінуць і выставіць для агульнага богаслужэння веруючым».

Марцін Тыраўскі зразумеў, што звяртаецца да яго сама Прасвятая Багародзіца, чый абраз ён возіць у куфры... А тут яшчэ нараніцу прыйшла мясцовая жанчына ды кажа: бачыла ў сне Маці Божую, якая прасіла перадаць заезджаму місіянеру тыя самыя словы пра зняволенне... І мніх пачаў выбіраць месца для капліцы. І абраў — на высокай гары, дзе былі валы старажытнага горада.

Пачалося з капліцы... А праз сорак гадоў непадалёк паўсталі мury касцёла і езуіцкага калегіума.

Манастыр, як уласціва для пакручастай беларускай гісторыі, пераходзіў ад канфесіі да канфесіі, разбураўся, аднаўляўся, зноў разбураўся... Кажуць, шмат якія юравіцкія скляпы ды падмуркі складзеныя з манастырскай цэглы. Калі ў другой палове XIX стагоддзя храм стаў праваслаўным, да барочнага будынка былі прыладжаныя купалы-«цыбуліны»...

А мы між тым заходзім у браму... Падобна, яна аўтэнтчная. Над уваходам у храм — мазаічная выява таго самага цудадзейнага абраза, Юравіцкай Маці Божай... Праўда, велічны храм аказаўся зачынены. Усё яшчэ ідзе рэканструкцыя... Нас скіроўваюць у суседні будынак, былога езуіцкага калегіума — там працуе хатняя царква. На ганку на жалезнай падстаўцы — з дзясятка звонаў, зусім не сувенірных, замест званіцы. «Мати Божия, сохрани мя» — надпіс апа-ясвае адзін са звонаў з выявамі херувімаў.

Мележаўскай Ганне Чарнушцы Юравіцкая царква таксама падалася цудам: «Цэркаўка гэта, як звычайна, абудзіла ў Ганне чулую, бесклапотную згадку пра маленства. Даўно-даўно, дробненькай дзяўчынкаю ўбачыла яе ўпершыню — убачыла быццам незвычайнае, недасяжнае, дзівоснае. І з той пары, хоць ужо вырасла, пасталела, кожны раз, як убачыць зноў, той дзіўна чулы ўспамін нібы зноў вяртае чароўнасць маленства. Тады, першы раз, таксама ехалі на кірмаш.

Нядзеля, 1 студзеня.

11.30. Па шыбах, як азбука Морзэ, крэскамі і кропкамі серабрыцца вада. На падваконні дождж дзяўбе звонкую бляху. На дварэ нібы лістапад, карыч-нева-чорныя ліпы, асфальт у ружова-сіняватай радужнай вадзе (ад разлітага бензіну), калматы белы сабака, якога вядзе хлопец без шапкі, гарбатая даў-гарукая кабета з ружоваю торбаю, жоўтае таксі заварочвае за белы дом у суседні двор і неўзабаве выязджае з яго задам.

Дождж ужо разам з снегам мільгае густымі ніткамі, як пражы на навоі варштата (хто, апроч мяне, помніць гэты ткацкі вясковы станок?). Слота. Крыжанкі звеннямі — па тры, па чатыры, па дзве — у сівым каламутным небе. Пякучы боль у грудзях, там, дзе сэрца. Млявасць. Хоць ноччу спаў, прачынаючыся ад выбуху петардаў, крыку, гоману і рогату.

13.05. І вось, як у сапраўдную весну, на мігатлівай, трапяткой расе мокрых голых дрэў загуляла сонца, адсвечваючы то ружовымі, то залацістымі промнямі; у блакітным небе з рэдкімі, расцягнутымі, як марля, хмарами — чародкі імклівых дзікіх качак, што пералятаюць з тутэйшага возера на Свіслач, ці што. Ляцяць яны, як успуджаныя, разбітымі клінамі і варочаюцца назад.

А тым часам блакіт высокага неба завалокваюць, падымаючыся з захаду, сілавата-ліловыя пухкія, як падушкі, марудныя хмары.

У зацішку двароў зеляніць асвечаная сонцам трава. Па мокрым гафрыраваным даху ружовага цаглянага склада мякенька на сваіх падушачках ходзіць асцярожны чорны кот.

Светла зеляніць калючая зеляніна іголак на растапыраных лапках елачкі, пастаўленай у збанок з вадою на маім стале.

Чуюся нездароўча. Млявасць, ламота ў нагах, дрыжанне ў руках.

14.47. Нізкае, пад самым дахам ужо суседняга дома, вечаровае сонца. На маёй сцяне, як паласаты жаўтлявы ручнік, яго рэдкае святло. Чуйны надвяхорак. Які кароткі дзень — 7 гадзін і 30 хвілін.

Капаюся ў сваіх запісных сшытках і бланках. Перачытаў дзённікі за 1974 год. Якая ўжо даўнасць. І даўно ўжо няма тых людзей, чые словы злавіў на вастрыё свайго алоўка і пяра.

Учарашнім надвяхоркам віншаваў з Новым годам усіх старэйшых, пачаўшы спрытном з Ігната Дуброўскага. Потым — Танк, Брыль, Панчанка, Быкаў... Віткаў тэлефон не адклікнуўся. Радасна-вясёлы і бадзёры (праўда, ён толькі марудна шукаў сваю слухаўку) голас быў у Дуброўскага. Танк расчуліўся: «Дзякую, што ўспомніў. Дома ў мяне цэлы лазарэт: ляжу з перабінтаванымі нагамі, і Люба мая хварэе». Брыль здаўся сухі і стрыманы, як турэмны стражнік. Доўга і прыязна гаварылі з Быкавым. Ён толькі акрыяў пасля ангіны.

Пазаўчора размова па тэлефоне з Аўрамчыкам. У яго прыўзняты настрой — ці не выдаў на-гара другую частку ананімнай паэмы?

Цяпер ужо друкаваў без гумавых пальчатак і не выкідаў на сметнік пасля гэтага пішучую машынку, як рабіў раней.

Трэба будзе спадцішка выведаць і выпытаць усё ў яго самога.

19.00. Ад калюча-зыркага ліхтара, што свеціць з магазіна гародніны і ў маё акно, залацістая дарожка, як ад месяца, на лужынах і па мокрым асфальце. А наўкруга — непрытульны поцерамак і пераплеценныя галіны чорных, нібы абгарэлых дрэў. Кругом чорная і бясконца адзінота. І яе яшчэ мацней і выразней адцяняе нечы здурэла-п'яны крык...

Панядзелак, 2 студзеня.

8.30. У нас, у Мінску, плыве ледзьве відочны, мройны сняжок, як пудраю, зацярушваючы прыхопленую нядужым марозам зямлю і чорны, у скарынцы лёду, асфальт. І ў гэтай снежна-мройнай імгле стаіўся прытоены свет. Мне ўявілася, як прадзімае ўкамянелую палявую дарогу і палеглую абাপал яе рунь парыўны вецер з гэтым невідочным снегам, і як захацелася падняцца на тыя нашы крутыя ўзгоркі, з якіх так добра і далёка ў даліне бачыліся шарыя, затуленыя ў цёмна-зялёных хваёвых лясах адзінока-сумныя хутары.

21.00 У рэдакцыі непатрэбная нервовасць, маё непаразуменне з Валодзем.

Баляць і рэжуць вочы. Бачу дужку з крышталёвым зігзагам. Яна дрыжыць, як мроіва. Паўтараецца тое, што здарылася са мною колькі гадоў назад у тралейбусе: я бачыў, як у адчыненыя дзверы зайшоў мужчына і... растаў, знік перада мною — яго растварыла гэтая зубчатая крышталёвая дужка, што доўга не сыходзіла з маіх вачэй.

Аўторак, 3 студзеня

9.00 Хмарнае, цяжкае неба. Чыстым сіняватым снегам прысыпана зямля, асфальт, дзе чарнее мокры круг, і гафрыраваныя дахі гаражоў і складоў. Пыхкае чорна-сінім дымам блакітны трактар з заснежаным прычэпам. Рассыпалася грамадка даўгахвостых драздоў, што за ружавата-чорнымі ліпамі садзіцца на неабдзёўбаную рабіну.

Мужчына, шыракаплечы, валасаты, у светлым паліто з пустым, уткнутым у левую кішэню рукавом, махае праваю растапыранаю рукою. Ён ідзе поруч з чорным, худым, у зімовай шапцы напарнікам, што накульгвае на левую нагу, і ідзе, трохі нахіліўшыся набок. Туды ж, набок, ссунута і яго вушанка.

Перачытваю «Сінію кніжку» Зінаіды Гіпіус пра жорсткі мароз і глыбокі снег зімы 1917 года, пра зачыненыя школы і гімназіі, дзіцячыя сады, пра «странныя толпы», рабочых з шашкамі і падлеткаў з штыкамі.

Узята Петрапаўлаўская крэпасць. Войскі зрабілі яе сваёю базаю. Адтуль выпускалі вязняў і нейкага Хрусталёва-Носара, вар'ята, якога павялі ў Думу, каб выбраў міністраў і сабе ўзяў якую хоча пасаду, а па дарозе падпалілі акруговы суд і разбілі «Охранное отделение». Так расказвае Зінаідзе Гіпіус, седзячы ў іх на кухні, пра петраградскія падзеі 27 лютага 1917 года малады матрос, даўні знаёмы Меражкоўскіх.

Па асфальце, заснежаным, з елачнымі радкамі ад пратэктараў, што пакінулі машыны, ідуць двое ў кепках, у куртках і пасмоктваюць цыгарэткі. Адзін трымае перад сабою жоўты батон, другі нясе пакет з пельменямі (яны прасвечваюць праз цэлафан).

17.00. Мутнаваты, як састарэлая цэлафанная плёнка, пот на шыбах майго акна. І на ім — сіне-ружовыя вясёлкавыя кругі ад залацістых лямпачак у су-